

**OPIS TECHNICZNY
PROJEKT ARCHITEKTONICZNO – BUDOWLANY**

I. Dane ogólne

1. Przedmiot opracowania
2. Podstawa opracowania
3. Opracowanie
4. Stan istniejący

II. Program prac konserwatorskich - wytyczne konserwatorskie

III. Ramowy program badań archeologicznych - wg. W. Glińskiego

IV. Zarys archeologicznego programu badawczego - wg. J. Kalagi

V. Rozwiązania architektoniczno - budowlane

5. Przeznaczenie i program użytkowy projektu budowlanego
 - 5.1. Zestawienie pomieszczeń
6. Forma architektoniczna i funkcja obiektu budowlanego i sposób jego dostosowania do krajobrazu i otaczającej zabudowy oraz sposób spełnienia wymagań, o których mowa w art. 5 ust. 1.
 - 6.1. Bryła budynku
 - 6.2. Elewacje
 - 6.3. Funkcja budynku
 - 6.4. Dostosowanie do krajobrazu/otoczenia

VI. Dane konstrukcyjno – budowlane

7. Ogólna charakterystyka konstrukcji obiektu
 - 7.1. Fundamenty
 - 7.2. Podłogi posadzki
 - 7.3. Ściany działowe
 - 7.4. Schody
 - 7.5. Stropy
 - 7.6. Wieżba dachowa i dach
 - 7.7. Stolarka okienna i drzwiowa

VII. Informacje i wymagania zewnętrzne

8. Kategoria geotechniczna
9. Charakterystyka ekologiczna budynku
10. Warunki ochrony przeciwpożarowej
11. Sposób zapewnienia warunków niezbędnych do korzystania z tego obiektu przez osoby niepełnosprawne, w szczególnością poruszające się na wózkach inwalidzkich
12. Charakterystyka energetyczna obiektu
13. Oddziaływanie na środowisko
14. Uwagi końcowe

VIII. Spis rysunków

I. DANE OGÓLNE

1. PRZEDMIOT OPRACOWANIA

Przedmiotem opracowania jest projekt architektoniczno- budowlany:

PRZEBUDOWA ORAZ ROZBUDOWA PAWILONU ARCHEOLOGICZNEGO W ULICY BATALIONÓW CHŁOPSKICH WRAZ ZE ZMIANĄ ZAGOSPODAROWANIA TERENU, ALE BEZ ZMIANY UŻYTKOWANIA, ORAZ PRZEBUDOWA I ROZBUDOWA EKSPozyCJI ARCHEOLOGICZNEJ W PODZIEMIACH KOLEGIATY, ORAZ ZABEZPIECZENIA KONSTRUKCYJNE I PRZECIW WILGOCIOWE MURÓW FUNDAMENTOWYCH I PRZYZIEMIA KOLEGIATY I DZWONNICZY WRAZ ZE ZMIANĄ ZAGOSPODAROWANIA TERENU, ALE BEZ ZMIANY UŻYTKOWANIA, WYKONYWANYCH W RAMACH PRZEDSIĘWZIĘCIA MUZEUM NARODOWEGO W KIELCACH PN.: „MODERNIZACJA MUZEUM ARCHEOLOGICZNEGO W WIŚLICY JAKO ODDZIAŁU MUZEUM NARODOWEGO W KIELCACH WRAZ Z OTOCZENIEM W CELU ZABEZPIECZENIA I OCHRONY UNIKATOWYCH OBIEKTÓW DZIEDZICTWA NARODOWEGO”

2. PODSTAWA OPRACOWANIA

- 2.1. Obiekt: PAWILON ARCHEOLOGICZNY, KOLEGIATA NMP DZIAŁKA NR: 1210, 1211, 437, 436, 433, 670. WIŚLICA
- 2.2. Inwestor: Muzeum Narodowe w Kielcach, 25-010 Kielce, Plac Zamkowy 1, woj. Świętokrzyskie
- 2.3. Umowa pomiędzy Muzeum Narodowym w Kielcach a Studium Architektonicznym ARCHECON Andrzej Kadłuczka
- 2.4. Decyzja o Warunkach Zabudowy Znak: RS.II.6730.13.2017 wydana przez Urząd Gminy Wiślica, z dnia 10.03.2017
- 2.5. Koncepcja pt: „MODERNIZACJA MUZEUM ARCHEOLOGICZNEGO W WIŚLICY JAKO ODDZIAŁU MUZEUM NARODOWEGO W KIELCACH WRAZ Z OTOCZENIEM W CELU ZABEZPIECZENIA I OCHRONY UNIKATOWYCH OBIEKTÓW DZIEDZICTWA NARODOWEGO”, wykonana przez ARCHECON Studio Architektoniczne, Andrzej Kadłuczka, Prof. dr inż. architekt SARP
- 2.6. Wizja lokalna, pomiar.
- 2.7. Mapa sytuacyjno-wysokościowa w skali 1:500 i podkłady inwentaryzacyjne uzyskane lub sporządzone przez Autora opracowania
- 2.8. Prawo Budowlane Dz.U. poz. 290 z 2016r.
- 2.9. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie wraz z zmianami (Dz. U. poz. 1422 z 2015 r.)

3. OPRACOWANIE

Studio Architektoniczne ARCHECON Andrzej Kadłuczka (projekt architektoniczno – budowlany).

4. STAN ISTNIEJĄCY

Pawilon Archeologiczny został zaprojektowany jako forma ochronna nad relikiami wczesno romańskiego kościółka św. Mikołaja, który wg ostatnich badań archeologicznych jest datowany na przełom XI/XII wieku (J. Kalaga, K. Żurowska), ale nie brak hipotez o wcześniejszym pochodzeniu tego wezwania, które wiąże się z rozpowszechnionym w końcu X wieku w Niemczech kultem św. Mikołaja jako patronem kościołów lokowanych w pobliżu rezydencji książęcych czy królewskich, do jakich zalicza się Wiślicę (R. Michałowski).

Wciąż zagadkową i nadal nie rozstrzygniętą pozostaje konstrukcja pół elip-tycznej płyty po północnej stronie budowli, z wyraźnie widocznym „podestem”, którą w latach 60. ub. stulecia wiązano z pozostałością po „misie chrzcielnej” (Z. Wartołowska), ale obecnie koncepcja ta ma wielu przeciwników, którzy skłonni są widzieć w niej resztki mieszadła zaprawy używanej do budowy.

Relikty tej budowli zachowały się znacznie poniżej obecnego poziomu ul. Batalionów Chłopskich i są słabo widoczne w słabo oświetlonym obecnym pawilo-nie ochronnym.

Ze względu na zły stan techniczny istniejącego budynku, projektuje się nowy Pawilon Archeologiczny.

Część ekspozycyjna w podziemiu Kolegiaty, obecnie ogranicza się do wewnętrznej przestrzeni jej zewnętrznych murów, z wejściem przez dawne pomieszczenie zakrystii od strony zachodniej, gdzie zostały wbudowane schody sprowadzające na dolny poziom.

Stratygrafia tej ekspozycji jest archeologicznie skomplikowana i generalnie ukazuje poziomy użytkowe związane z trzema fazami aktywności budowlanej na tym miejscu: najstarszy romański kościółek z jednoprzestrzenną nawą z emporą i prezbiterium, pod którym zachowały się pozostałości krypty ze słynna gipsową rytowaną posadzką, tzw. płytą orantów z II połowy XII wieku, fundowany najprawdopodobniej przez Henryka Sandomierskiego. Kościółek ten o nieznanym wezwaniu został rozebrany wskutek realizacji planów budowy nowej, większej świątyni – bazyliki z dwuwieżową fasadą od strony zachodniej (w źródłach – bazylika św. Marii, później pod wezw. Wniebowzięcia NMP). Trzecią fazę rejestrują elementy fundamentów i systemu konstrukcyjnego obecnej Kolegiaty wzniesionej z fundacji Kazimierza Wielkiego.

II. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH – WYTYCZNE KONSERWATORSKIE

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Program prac konserwatorskich dla „Modernizacji Muzeum Archeologicznego w Wiślicy”, oddziału Muzeum Narodowego w Kielcach.

Program prac konserwatorskich zostaje opracowany dla potrzeb planowanej inwestycji „MODERNIZACJI MUZEUM ARCHEOLOGICZNEGO W WIŚLICY JAKO ODDZIAŁU MUZEUM NARODOWEGO W KIELCACH WRAZ Z OTOCZENIEM W CELU ZABEZPIECZENIA I OCHRONY UNIKATOWYCH OBIEKTÓW DZIEDZICTWA NARODOWEGO”.

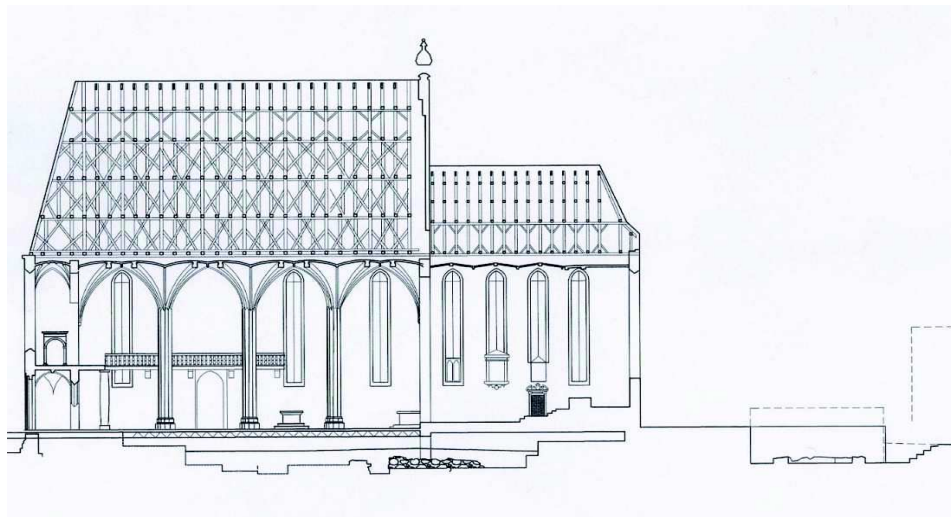
Zagadnienia opisywane w tym opracowaniu dotyczą wyróżnionych problemów konserwatorskich potrzebnych do pełnego rozwiązania problemów złego stanu zachowania podziemi pod Kolegiatą. Konieczności stabilizacji mikroklimatu kubatur, przestrzeni miejsca ekspozycji relikwii związanych z przedpiastowską chrystianizacją ziem Polski południowej, ważnego centrum administracyjnego państwa Wiślan I Problemów rekonserwacji relikwii pierwszego kościoła romańskiego z bezcenną posadzką „Płytą Orantów”, oraz problemów związanych z pawilonem, miejscem ekspozycji relikwii kościółka św. Mikołaja. Program konserwatorski prac, powstał po analizie i kwerendzie materiałów dokumentalnych, oraz po dyskusji z zespołem zaangażowanym w proces konserwatorski tego miejsca od lat 50-tych minionego wieku i z zespołem tworzącym program modernizacji Muzeum w Wiślicy. Umożliwiło to określenie wniosków wyróżniających przyczyny powstawania złego stanu zachowania w zespole obiektów na terenie Parafii w Wiślicy.

Autorem zbioru programów jest archeolog mgr. Andrzej Gołębniak.

Konieczność rozbioru pawilonu-skansenu archeologicznego chroniącego relikty kościoła św. Mikołaja ze względu na stan techniczny tej budowli, stwarza możliwość tworzenia nowej koncepcji dla warunków funkcjonalno- użytkowych modernizowanego Muzeum.

W projekcie modernizacji Muzeum Archeologicznego- łączenia na tym samym terenie, dostępności do nawarstwionych obiektów skansenu archeologicznego, i wybudowanych na nich budowli zabytkowych, zakładana jest powinność opieki, rozdzielonej pomiędzy dwa podmioty, parafię i muzeum. Pod opieką parafii pozostałby Kolegiata i Dom Długosza oraz Wieża, relikty archeologiczne z X-XI w. XII i XIII w. z mocy dwustronnej umowy będą pod opieką Muzeum Archeologicznego.

Obecna analiza stanu zachowania w tym wyników badań prowadzonych od 2002 r. wskazuje na niestabilność mikroklimatu, wnętrza piwnicy Kolegiaty, zróżnicowanego, zależnego od pór roku stanu zawilgocenia oraz parametrów termicznych mających niepożądany wpływ na stan obiektów zabytkowych. Od zawsze w różnorodnych analizach konserwatorskich pojawiał się problem wpływu zawilgocenia fundamentów Kolegiaty i relikwii archeologicznych, jako głównego czynnika uruchamiającego procesy wietrzeniowe. Zawilgocenia murów, oraz bardzo trudny do opanowania problem istotnego ograniczenia wpływu wód opadowych, spływających z ogromnej powierzchnia dachów Kolegiaty na przyległe do niej otoczenie.

Przekrój podłużny Kolegiaty ilustrujący stosunek wielkości dachów w stosunku do murów fundamentów.
/Rys. ze zbioru ARCHECON Studio Architektoniczne./

Bilans opadów atmosferycznych kumulowanych w ziemi przylegającej do fundamentów pozostaje praktycznie bez możliwości kontrolowania lub stworzenia warunków kontrolowanego ich odprowadzenia. Zastosowany eksperymentalnie system izolacji pionowej jest tylko częściowym ograniczeniem wpływu wód opadowych /załącznik nr.1 kosztorys zastosowanej w 2002r. metody izolacji/ . Przylegająca do fundamentów masa ziemi tworzy wraz z przyporami i murami fundamentów monolit dla oddziaływania podsiąkania wód z gruntu. Naturalny grawitacyjny układ otwarty dla przenikania wód opadowych do poziomu wód gruntowych wg. informacji z badań geotechnicznych podłoża, znajduje się kilka metrów poniżej poziomu posadowienia Kolegiaty, tylko częściowo ogranicza zjawisko podsiąkania poprzez struktury budowlane. Zastosowanie izolacji poziomej dla ochrony tych struktur praktycznie jest niemożliwe do zastosowania. W sytuacji występowania reliktywów archeologicznych piwnic i przenikania ich fragmentów poza stopą fundamentową, jest powodem występującego wysokiego zawilgacania murów piwnic i wpływu na stan zachowania nie tylko obiektów w strefie podziemia.

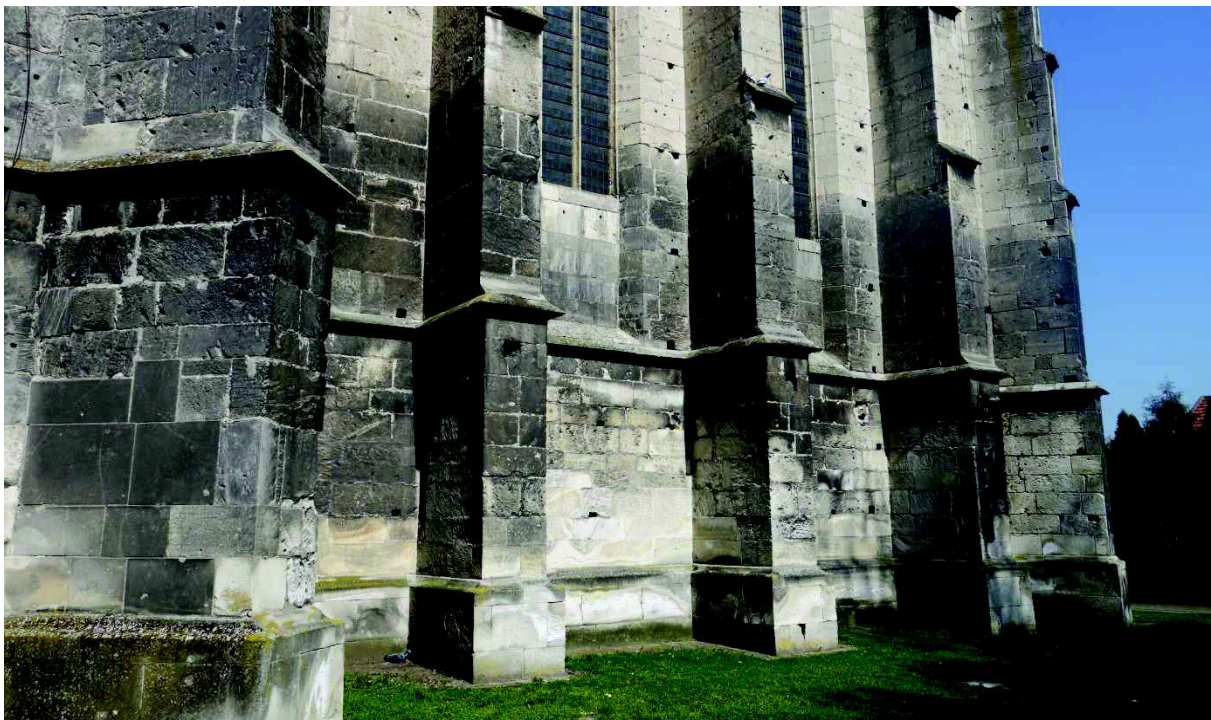

Fragment muru piwnicy, zawilgocone fugi, wykwyty na powierzchni bloków, pola zasiedlone glonami.

Określone procesy wietrzeniowe uruchamiane przez wysoki zmienny stopień zawilgocenia widoczne są powyżej posadzki we wnętrzu Kolegiaty oraz na jej elewacjach .

Procesy wietrzenia epitafium oraz kamiennego budulca ścian Kolegiaty w strefie zmiennego stopnia zawilgocenia.

Oddziaływanie wód opadowych na mury Kolegiaty z wyraźną strefą zmiennego poziomu podsiąkania.

Opanowane tym sposobem główne problemy konserwatorskie, stabilizacja warunków wilgotnościowo-temperaturowych fundamentów kolegiaty i reliktyw, klasyfikują tę pracę w kategorii działań przynoszących z upływem lat korzyści finansowe. Zaproponowany system wprowadzający możliwość sterowania

mikroklimatem wnętrza, jak zaznaczono wyżej przy opisie izolacji pionowych, tylko częściowo przynosi ona efekt osuszania struktur budowlanych i jest zabiegiem do powtarzania w cyklach kilkunastoletnich co wiąże się z znacznymi nakładami na finansowanie tych prac. Konieczność wykopów i cyklicznych prac przy zagospodarowaniu „cementarza” wokół Kolegiaty jest z pewnością działaniem nieekonomicznym. Trwałości proponowanego systemu budowy kubatur wokół fundamentów, jest nieporównywalna. Zastosowanie wodoodpornego betonu, dodatkowych warstw izolacyjnych, termicznych oraz izolacyjnych wartości gliny tworzy stan długowiecznego funkcjonowania tej formy zabezpieczeń przeciwwilgociowych.

Osiągnięcie możliwości kontroli kontrolowanych mikroklimatu kubatur podziemnych wymagać będzie też stworzenia zaplecza dla umieszczenia niezbędnych urządzeń technicznych, pompy ciepła, systemu wentylacji z bezprzewodowym systemem sterowania i utrzymywania pożądanych parametrów temperatury i wilgotności /Załącznik nr2 wycena elementów radiowego monitorowania warunków mikroklimatu/. Tworzenie tego zaplecza możliwe jest poprzez rozszerzenie budowy kubatur podziemnych. Funkcję takiego zaplecza można połączyć umową połączenia systemu ogrzewania dla Kolegiaty, Domu Długosza łącznie z potrzebami muzeum.

Zakłada się współdziałanie na bazie umowy parafii i muzeum, przyjęcia nowej koncepcji, nowego Pawilonu łączącego dwa budynki adaptowane na cele muzealne, z nową podziemną ścieżką muzealną- galerią, biegnącą wokół fundamentów Kolegiaty.

Fakt, potrzeby realizacji programu konserwatorskiego ochrony bezcennych wartości tych zabytków Wiślicy łączy się z kontynuacją rekonserwacji relikwów. Konserwacji zespołu obiektów i potrzeby utrzymania ich dobrego stanu, wyróżnienie potrzeb doraźnych prac z uwzględnieniem założenia iż część tych prac będzie mogła być zrealizowana po ustabilizowaniu warunków wilgotnościowych w posadowieniu Kolegiaty. Przewidywane prace konserwatorskie przy budowie kubatur obiegających fundamenty Kolegiaty skupiać się będą na pro-cesach usuwania nawarstwień z powierzchni odkopywanych sukcesywnie fundamentów /około 460 m²/. Nie do przewidzenia jest stan relikwów na których budowano fundamenty może zachodzić konieczność ich wzmacniania, czyszczenia z ewentualną potrzebą ich podbijania. Większość prac konserwatorskich murów fundamentów od wnętrza piwnicy może być konserwowana po ustabilizowaniu się warunków mikroklimatu. Proces wysychania struktur budowlanych z ciosów kamienia spajanego zaprawą trwa kilka lat pod warunkiem działania właściwej wentylacji. Po wybudowaniu podziemi proces osuszania fundamentów będzie złączony z wysychaniem budulca nowych kubatur.

Program modernizacji muzeum w tym realizacja zakładanego programu konserwatorskiego jest również połączony z problematyką rozbiórki i budowy nowego pawilonu. połączona z pracami konserwatorskimi wynikającymi z potrzeby zabezpieczenia relikwów fundamentów kościółka św. Mikołaja na czas budowy nowego pawilonu i realizacji pełnego programu konserwatorskiego po wybudowaniu nowego pawilonu.

Dopełnieniem tego zakresu prac jest potrzeba wykonania nowoczesnej dokumentacji stanu zachowania, rejestracji w formacie 3D relikwów kościółka św. Mikołaja przed rozbiórką pawilonu. Autor wykonania tej pracy mgr. Andrzej Gołębniak jest też autorem ram programowych dla pełnej dokumentacji architektonicznej obiektów zabytkowych opartej na zwymiarowanej przestrzeni, uwzględniającej relikty historycznych obiektów wraz z ich pełnym kontekstem historycznym. Składać się nań musi mapa numeryczna LIDAR i wyniki naziemnego skanowania laserowego otoczenia i wnętrza obiektów, wpisanych w system geodezyjnych poligonów. Wynik skanowania uzupełniony być musi o obraz fotogrametryczny. W ramach programowych określone zostały prace badawcze nadzoru archeologicznego. Dla inwentaryzacji i zakresu badawczego został opracowany szacunkowy kosztorys. W praktyce konserwatorskiej i realizacji badań archeologicznych należy wkalkulować możliwości występowania różnorodnych odkryć relikwów i artefaktów.

Potrzeby wykonania określonego zakresu prac konserwatorskich przy budowie kubatur podziemnych są niewiadomą która może być określona dopiero w trakcie realizacji. Z doświadczenia zawodowego można stwierdzić że znając wartości konserwujące ziemi odkrywane mury fundamentowe będą stosunkowo łatwo podawały się zabiegom usuwania nawarstwień. Niewiadomą zostaną potrzeby w zakresie wzmocnień struktur murowanych czy konieczności podbijania fundamentów. Szacunkowo powierzchnia która będzie poddana konserwacji to +/- 460 m²

W ramach kompleksowych badań powinna być wykorzystana szansa dla przeprowadzenia badań węgla drzewnego występującego w ich składzie. W prowadzonych w 2006-2007 i rozszerzone w 2009 roku. badaniach Archeologii i Etnologii PAN oraz Akademii Sztuk pięknych w Warszawie, przebadanych zostało ponad 80 obiektów. Badano najstarszą architekturę romańską i przedromańską- charakterystykę węgla C-14.

Jako suplement zamieszczono poniżej dane z badań próbek z Kolegiaty w Wiślicy.

Wiślica

1. Próbką nr 136/09/W - Próbką z barwionej węglem drzewnym masy gipsowej wypełniającej relief posadzki w pobliżu filaru pd-zach prezbiterium w miejscu styku z późniejszym, gotyckim murem.
2. Próbką nr 137/09/W - Wnętrze muru na styku apsydy z pn murem prezbiterium. Od strony zewnętrznej.

Próbka nr 138/09/W Wnętrze muru na styku apsydy z pn murem prezbiterium. Od strony zewnętrznej.

Wiślica 136/09/W Poz-0 **>0 BP** brak węgla

Wiślica 137/09/W Poz-34349 **1030 ± 30 BP**

Wiślica 138/09/W Poz-34350 **995 ± 30 BP**

Komentarze: Wyniki kalibracji dat 14C w załączeniu

	Miejsce pobrania	Nr próbki	Ilość	Próbki do badania C-14
	Wiślica			
54.	Próbka z barwionej węglem drzewnym masy gipsowej wypełniającej relief posadzki w pobliżu filaru pd-zach prezbiterium w miejscu styku z późniejszym, gotyckim murem	136/09/W		
55.	Wnętrze muru na styku apsydy z pn murem prezbiterium. Od strony zewnętrznej	137/09/W		
56.	Wnętrze muru na styku apsydy z pn murem prezbiterium. Od strony zewnętrznej	138/09/W		

NR PRÓBK	OPIS	ILOŚĆ	DO BADA NIA C-14	ILUSTRACJA
133/09/W	Apsyda od strony zewnętrznej - wschodniej. Część centralna.			

134/09/W	Apsyda od strony zewnętrznej - wschodniej. Część centralna.			
135/09/W	Apsyda od strony zewnętrznej - wschodniej. Część centralna.			
136/09/W	Próbka z barwionej węglem drzewnym masy gipsowej wypełniającej relief posadzki w pobliżu filaru pd-zach prezbiterium w miejscu styku z późniejszym, gotyckim murem.			
137/09/W	Wnętrze muru na styku apsydy z pn murem prezbiterium. Od strony zewnętrznej.			
138/09/W 139/09/W	Wnętrze muru na styku apsydy z pn murem prezbiterium. Od strony zewnętrznej.			
140/09/W	Wnętrze muru na styku apsydy z pn murem prezbiterium. Od strony wewnętrznej.			
141/09/W	Wnętrze muru na styku apsydy z pn murem prezbiterium. Od strony wewnętrznej.			

142/09/W	Wnętrze muru na styku apsydy z pn murem prezbiterium. Od strony wewnętrznej.			
143/09/W	Wnętrze muru na styku apsydy z pn murem prezbiterium. Od strony wewnętrznej.			
144/09/W	Wnętrze muru pn nawy. Część centralna.			
145/09/W	Wnętrze muru pn nawy. Część centralna.			
146/09/W	Wnętrze muru pn nawy. Część centralna.			
147/09/W	Wnętrze muru pn nawy. Część centralna.			

PAWILON Z OBIEKTAMI ARCHEOLOGICZNYMI

Kościół Św. Mikołaja (X w.), dobudówką (XI w.) i tzw. misa chrzcielna

PROPOZYCJA ZABEZPIECZENIA RELIKTÓW OBIEKTÓW

Relikty obiektów:

- Fundamenty Kościoła Św. Mikołaja z XI w.

Jednonawowy z półkolistą absydą od wschodu. Zachowane fundamenty wykonane z łamanego kamienia wapiennego w technice opus emplectum z wątkiem w opus spicatum spojonego zaprawą wapienno-piaskową.

- Fundamenty Kaplicy Grobowej z XI/XII w. (?)

Od strony południowej kościoła, fundament na rzucie prostokąta z łamanego kamienia łączonego zaprawą gipsową.

- tzw. Misa Chrzcielna z XI w. (?)

Oktagonalna forma wykonana z odłamków krystalicznego gipsu przemieszanego z ziemią przy północnej ścianie kościoła.

W przypadku podjęcia decyzji o powstaniu nowego pawilonu ekspozycyjnego, a w związku z tym koniecznością rozbiórki starego pawilonu z 1961 r., we wnętrzu którego znajdują się relikty wymienionych powyżej obiektów, bezwzględnie konieczne jest zabezpieczenie ich przed przystąpieniem do prac rozbiórkowych i na czas trwania prac budowlanych.

Zakres prac:

1. Przegląd stanu zachowania reliktyw z wytypowaniem miejsc koniecznych do natychmiastowej interwencji konserwatorskiej jak np. osadzenie odspojonych i obsuniętych kamieni wg zaleceń ujętych w wytycznych konserwatorskich.
2. Przykrycie wszystkich obiektów paroprzepuszczalną włókniną z przytwierdzeniem jej do stabilnego podłoża gruntowego wokół reliktyw poprzez system szpilowania.
3. Wykonanie stalowej konstrukcji nośnej nad wszystkimi reliktywami obiektów. Elementy konstrukcji winny być w miarę możliwości odsunięte od krawędzi i powierzchni obiektów min. 0,5 m.
4. Wykonanie na zbudowanej konstrukcji stalowej pełnego deskowania przykrycia poziomego i pionowego. Pomiędzy ściankami pionowymi a pokryciem poziomym pozostawiona będzie szczelina do przewietrzania obiektów o wysokości nie mniejszej niż 10 cm. Przykrycie poziome będzie wykonane z odpowiednimi spadkami umożliwiającymi spływanie wody opadowej.
5. Zabezpieczenie płaszczyzny poziomej deskowania folią wodoodporną.
6. Przykrycie wykonanej konstrukcji drewnianej blachą trapezową lub falistą z zachowaniem wymogów technicznych i technologicznych montażu.
7. Wykonanie systemu odprowadzenia wody opadowej z wykonanego zadaszenia nad reliktywami obiektów poprzez montaż rynien i rur spustowych.
8. Odprowadzenia ujętej wody opadowej systemem rur na bezpieczną odległość od obiektów np. do ulicznej kratki ściekowej.

Uwaga.

W celu bieżącej kontroli stanu zachowania obiektów w trakcie prowadzonych prac budowlanych w jednej ze ścian bocznych wykonane zostanie zamykane wejście umożliwiające dostanie się do „wnętrza” pod konstrukcją zabezpieczającą.

RELIKTY ARCHEOLOGICZNE

FUNDAMENTY KOŚCIOŁA ŚW. MIKOŁAJA

FUNDAMENTY KAPLICY GROBOWEJ

TZW MISA CHRZCIELNA

PAWILON ARCHEOLOGICZNY W WIŚLICY PL. SOLNY 32

POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

IDENTYFIKACJA OBIEKTÓW

Rodzaj –

Architektoniczne relikty archeologiczne

Czas powstania –

Fundamenty kościoła Św. Mikołaja – XI w.

Fundamenty Kaplicy Grobowej – XI/XII w. (?)

tzw. „Misa Chrzcielna” – IX w. (?)

Blizsze określenie obiektu –

Fundamenty kościoła Św. Mikołaja

Mały, jednonawowy budynek z półkolistą, nieco wydłużoną absydą od wschodu. Zachowane fundamenty wykonane są z łamanego kamienia w technice opus emplectum z wątkiem w opus spicatum. Wyróżnić można gips płytowy, margle kredowe i wapienie trzeciorzędowe spójne zaprawą wapienną.

Kaplic Grobowa

Prostokątne pomieszczenie przyległe od południa do Kościoła Św. Mikołaja do budowy którego użyto dwóch gatunków kamieni, gipsów i wapieni na zaprawie gipsowej płytowych

tzew. „Misa Chrzcielna”

Oktogonalna forma przy północnej ścianie kościoła. Zbita struktura z elementów krystalicznego gipsu przemieszanego z ziemią.

STAN ZACHOWANIA

Widoczna jest znaczna i stale postępująca degradacja materiałów budujących poszczególne obiekty tj. ciosów kamiennych, zapraw i świadków ziemnych podłoża gruntowego.

Cała powierzchnia wątków kamiennych reliktyw fundamentów jest w znacznym stopniu pokryta różnego rodzaju luźnymi nawarstwieniami brudu i grubą warstwą kurzu co utrudnia ich czytelność i doprowadziło do zafałszowania pierwotnej tekstury i faktury murów oraz kolorystyki oryginalnych elementów kamiennych i zapraw spajających.

Częściowe rozłaskowanie się margli jak i osypująca się zaprawa wapienna i gipsowa doprowadziło do odpadania poszczególnych ciosów kamiennych z układu wątku murków. Efektem tego jest utrata pierwotnej formy reliktyw fundamentów. Obsunięte u podstawy murków ciosy kamienne spowodowały utworzenie się nawisów wątku, co grozi w każdym momencie ich zawaleniem się. Zabrane luźne ciosy kamienne różnej wielkości złożone są od wielu lat pod galerią dla zwiedzających.

Na całej powierzchni podłoża gruntowego jak i w dolnych partiach fundamentów występują rozległe zielone wykwity mikroflory. Widoczne są one również na powierzchni tzw. misy chrzcielnej i ścianach pawilonu.

Sama misa podobnie jak relikty fundamentów pokryta jest grubą warstwą brudu i kurzu. Krawędzie misy uległy deformacji na skutek uszkodzeń mechanicznych i rozłaskowania się materiału gipsowego.

POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

1. Weryfikacja obecnego stanu zachowania obiektów w odniesieniu do archiwalnych dokumentacji archeologicznych i konserwatorskich.
2. Przeprowadzenie zabiegu likwidacji grzybów, mchów i porostów na powierzchni świadków ziemnych podłoża gruntowego, reliktyw murów fundamentowych i tzw. misy chrzcielnej po uprzednim wykonaniu badań mykologicznych.
3. Wstępne odczyszczenie powierzchni obiektów z luźnych nie związanych z podłożem nawarstwień brudu i kurzu.
4. Przeprowadzenie prac badawczych określających technikę i technologie wykonania poszczególnych partii reliktyw fundamentów i misy poprzez identyfikację kamieni i zapraw wiążących z wykonaniem inwentaryzacji fotogrametrycznej z graficznym naniesieniem wyników badań.
5. Odczyszczenie powierzchni świadków ziemnych podłoża gruntowego z jednoczesnym interwencyjnym wstępnym ustabilizowaniem fragmentów osłabionego i rozluźnionego strukturalnie gruntu poprzez jego impregnację wzmacniającą.

6. Odczyszczenie powierzchni reliktyw murów fundamentowych wraz z koniecznymi zabiegami wzmacniającymi i stabilizującymi powierzchniową strukturę murów.
7. Odczyszczenie powierzchni masy wraz ze wzmocnieniem osłabionych partii masy budującej obiekt.
8. Impregnacja wzmacniająca poszczególnych osypujących się i osłabionych strukturalnie kamieni z właściwym doбором preparatu wzmacniającego w zależności od rodzaju kamienia – wapieni, gipsów, margli.
9. Wzmocnienie osłabionej struktury zapraw wiążących watek kamienny murów, gipsowych i wapiennych po odpowiednim doborze preparatów impregnujących.
10. Ustabilizowanie luźnych, odspojonych kamieni watek murów poprzez podklejenie ich na zaprawie gipsowej lub wapiennej adekwatnej do danego fragmentu fundamentów.
11. Uzupełnienie ubytków kamieni w watach reliktyw murów fundamentowych, zagrażających ich stabilności na podstawie archiwalnej inwentaryzacji rysunkowej z wykorzystaniem oryginalnych luźnych kamieni zgromadzonych na zapleczu pawilonu.
12. Opracowanie dokumentacji powykonawczej przeprowadzonych prac konserwatorskich w formie pisemnej, rysunkowej i fotograficznej.

Program prac konserwatorskich w podziemiach kolegiaty w Wiślicy, który został opublikowany w: Władysław Zalewski, Mieczysław Stec, *Rytowana romańska posadzka w kolegiacie wiślickiej - Studium konserwatorskie*, „Studia i Materiały Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie” Tom IV 1994 roku, s. 100, nadal pozostaje aktualny, zgodnie z założeniami projektu 2016 pod nazwą "Rekonserwacja reliktyw I kościoła romańskiego, zachowawcza, w zakresie niezbędnym, w oparciu o dotychczasową metodologię", oraz inne prace przewidywane przy reliktywach.

Poniżej wyciąg dotyczący Założeń i Postępowania konserwatorskiego (...) str. 100

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. Wnioski i założenia konserwatorskie

Główne wnioski i założenia konserwatorskie dotyczące posadzki sformułować można następująco:

- a) przeprowadzenie konserwacji zachowawczej, umożliwiającej zachowanie obiektu w możliwie nie zmienionym stanie z równoczesnym uzyskaniem efektu maksymalnej czytelności obiektu.
- b) zapewnienie optymalnych warunków przechowywania i ekspozycji przez ustabilizowanie warunków klimatycznych i dostosowanie otoczenia (podziemi) do celów ekspozycyjnych.

Ia. Przeprowadzenie konserwacji zachowawczej polegać powinno na zabezpieczeniu, wzmocnieniu, utrwaleniu posadzki bez jakichkolwiek zmian, uzupełnień i rekonstrukcji. Wszystkie ewentualne uzupełnienia uzasadnione mogą być tylko względami bezpieczeństwa obiektu, muszą być jednak przeprowadzone możliwie najmniej dostrzegalnie. Dotyczy to również wszystkich elementów kamiennych znajdujących się w podziemiach kolegiaty. Powstrzymanie się od uzupełnień, rekonstrukcji, a także zachowanie pozornej nieingerencji w stan zachowania obiektów znajdujących się w podziemiach kolegiaty, pozwoli uzyskać efekt estetyczny dający pełne wyobrażenie o stanie murów poszczególnych kościołów i zachodzących zmianach architektonicznych w ciągu ośmiu wieków istnienia posadzki.

Ib. Równie ważnym problemem jak konserwacja posadzki są warunki, w jakich będzie ona eksponowana. Konieczna jest zmiana warunków klimatycznych przez usprawnienie wymiany powietrza, a tym samym ustabilizowanie wilgotności i temperatury.

Bezpieczeństwo ekspozycji posadzki w podziemiach wiąże się ściśle ze stanem zachowania znajdujących się tam fragmentów architektonicznych I i II kościoła romańskiego, obecnego kościoła gotyckiego oraz pozostałych po pracach archeologicznych „świadków” ziemnych.

Podczas prac konserwatorskich, które, jak się zakłada, polegać będą na

zabezpieczeniu obecnego stanu posadzki, powinno zwrócić się szczególną uwagę na zlikwidowanie wszelkich źródeł zabrudzenia, zakurzenia czy zapylenia, jak np. osypująca się ziemia, piasek, zaprawa.

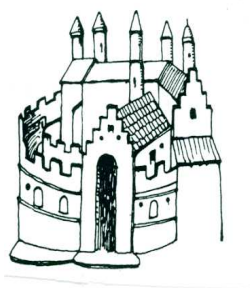
(...)

Obok stworzenia optymalnych warunków klimatycznych – do głównych założeń prac konserwatorskich należy zachowanie czystości i zlikwidowanie wszelkich źródeł bezpośredniego zabrudzenia posadzki. Po przeprowadzeniu prac obiekt będzie mógł być eksponowany.

2. Proponowane postępowanie konserwatorskie

- a) przeprowadzenie wstępnych prac porządkowych w podziemiach kolegiaty,
- b) usunięcie z podziemi luźnej ziemi, fragmentów cegieł i kamieni (stłuczek) zalegających podziemia i nie przedstawiających wartości zabytkowych,
- c) usunięcie drewna: desek i stempli z wykopów archeologicznych, zniszczonych przez wilgoć i grzyby,
- d) zasypanie wykopów archeologicznych nie będących przedmiotem ekspozycji, a grożących zawaleniem,
- e) poszerzenie otworów wentylacyjnych w ścianie północnej i południowej, usunięcie skorodowanych, prowizorycznych metalowych zasłon. Poszerzenie otworów wynika z potrzeby polepszenia wymiany powietrza w podziemiach.
- f) wstępne oczyszczenie murów gotyckich z zabrudzeń: ziemi, zachłapań cementowych, grzybów i pleśni,
- g) po wykonaniu wstępnego oczyszczenia wszystkich elementów kamiennych w podziemiach, zabieg mycia i doczyszczania powinien być powtórzony. Jednorazowe całkowite oczyszczenie jest niemożliwe ze względu na stopień zabrudzenia i możliwość powtórnego zakurzenia podczas wykonywania dalszych prac konserwatorskich,
- h) utwardzenie osypujących się ścian i krawędzi świadków ziemnych w celu zlikwidowania bezpośredniego źródła zabrudzenia,
- i) wstępne oczyszczenie murów romańskich, mechaniczne usunięcie z powierzchni kamieni i fug wdeptanej wilgotnej ziemi, okruchów kamieni i innych zabrudzeń. Zabieg oczyszczenia i powtórnego odkurzenia powtórzyć po przeprowadzeniu wstępnego oczyszczenia wszystkich elementów kamiennych w podziemiach,
- j) ustabilizowanie, poprzez osadzenie na zaprawie piaskowo-wapiennej lub gipsowej (w zależności od tego, jaka zaprawa była pierwotnie użyta w danym fragmencie obiektu), wszystkich luźnych elementów kamiennych pozostałych w podziemiach. Zabieg powinien być wykonany tak, by każdy luźny, pojedynczy element sprawiał wrażenie nie przytwierdzonego kamienia,
- k) uzupełnienie uszkodzonych fug,
- l) utrwalenie osypujących się fug, będących bezpośrednim źródłem zabrudzenia,
- (...)
- m) powtórne odkurzenie i doczyszczanie wszystkich elementów kamiennych w celu zachowania jak największej czystości w trakcie odcyszczania posadzki,
- n) zbudowanie podestu drewnianego wzdłuż ściany północnej krypty dla umożliwienia dostępu do ścian apsydy bez konieczności chodzenia po fragmentach muru romańskiego,
- o) zbudowanie ruchomych podestów nad posadzką z desek wspartych na bazach kolumn i wspornikach z cegieł. Położenie podestu będzie się zmieniać w zależności od miejsca wykonywanych zabiegów. Wysokość poziomego podestu umożliwia wykonanie pracy w pozycji leżącej,
- p) odcyszczanie posadzki niedekorowanej,
- q) odcyszczanie posadzki dekorowanej,
- (...)
- s) ustabilizowanie ruchomych elementów posadzki niedekorowanej przez osadzenie ich w gipsie jastrychowym w taki sposób, żeby gips był jak najmniej widoczny. Zabieg należy wykonywać małymi partiami.

- t) ustabilizowanie luźnych elementów posadzki dekorowanej, przez osadzenie w gipsie jastrychowym. W miejscach bardziej zniszczonych zastosować można z. zastrzyki gipsowe, co umożliwi penetrację i sklejenie głębszych, łuszczących się warstw posadzki. Na wszystkie podklejone fragmenty nałożyć należy kompresy z ligniny nasączonej wodą gipsową i zabezpieczone folią w celu opóźnienia odparowania wody,
- u) wszystkie większe szczeliny i pęknięcia w posadzce dekorowanej i niedekorowanej wypełnić należy gipsem jastrychowym do takiej wysokości, żeby w przyszłości można było łatwo usunąć zabrudzenia,
- v) wzmocnienie krawędzi posadzki w miejscach ubytków, przez założenie opasek gipsowych oraz przez osadzenie w gipsie jastrychowym luźnych kamieni znajdujących się bezpośrednio pod gipsową posadzką. Miejsca pomiędzy murem a uszkodzonymi krawędziami posadzki wypełnić należy materiałem gipsowym,
- w) jeżeli wystąpi wtórne zabrudzenie i zakurzenie, odkurzanie i mycie należy powtórzyć przed przystąpieniem do utrwalenia powierzchni posadzki,
- y) całą powierzchnię posadzki należy utrwalić poprzez nasączenie 0,9 procentową wodą gipsową. Zabieg ten trzeba powtarzać w odstępach tygodniowych przez okres co najmniej pół roku. Miejsca impregnowane przykryć folią na jeden dzień w celu opóźnienia odparowania,
- z) całość prac konserwatorskich wykonanych w podziemiach kolegiaty należy udokumentować: przed, w trakcie i po konserwacji, prowadząc na bieżąco dokumentację opisową, fotograficzną i rysunków.

Pracownia Badań Archeologicznych
25 - 120 Kielce, ul. Obrońców Westerplatte 16/3
tel./fax (41) 348 04 03
tel. kom. 606 83 42 88
e-mail: waldemar.glinski@tlen.pl

Ramowy program badań archeologicznych dotyczący koncepcji projektowej pn:

„Modernizacja Muzeum Archeologicznego w Wiślicy jako oddziału Muzeum Narodowego w Kielcach, wraz otoczeniem w celu zabezpieczenia i ochrony unikatowych obiektów dziedzictwa narodowego”.

I. Założenia projektowe.

- Koncepcja projektowa „Modernizacja Muzeum Archeologicznego w Wiślicy jako oddziału Muzeum Narodowego w Kielcach, wraz z otoczeniem w celu zabezpieczenia i ochrony unikatowych obiektów dziedzictwa narodowego”, autorstwa Studio Architektoniczne - ANDRZEJ KADŁUCZKA - PROF. DR INŻ. ARCHITEKT SARP. ADRES FIRMY: 30-075 KRAKÓW, UL. RACŁAWICKA 30 B/2.

- PRPJEKT DZIEDZICTWA „WIŚLICA PRADZIEJOWA: ŚLADAMI NAJDAWNIEJSZYCH CYWILIZACJI I KULTUR, DZIEJÓW CHRZEŚCJAŃSTWA UROPEJSKIEGO I BUDOWY PAŃSTWA PIERWSZYCH PIASTÓW NA ZIEMIACH POLSKI POŁUDNIOWEJ”. PLAN DZIAŁAŃ.

Opracował zespół w składzie:

Prof. dr hab. inż.. arch. Andrzej Kadłuczka, kierownik zespołu

afiliacja: Politechnika Krakowska, SKZ, ICOMOS

Prof. dr hab. inż.. arch. Andrzej Gaczoł, Prof. PK

afiliacja: Politechnika Krakowska, SKZ, ICOMOS

Prof. dr hab. inż.. arch. Jerzy Jasieńko

afiliacja: Politechnika Wrocławska, SKZ, ICOMOS

Dr hab. archeolog Klaudia Stala

afiliacja: Politechnika Krakowska, SKZ, ICOMOS

Mgr inż. arch. Dominik Przygodzki

afiliacja: Politechnika Krakowska

konsultacja:

Prof. Guido Vanini

afiliacja: Università degli Studi di Firenze, ICMOS

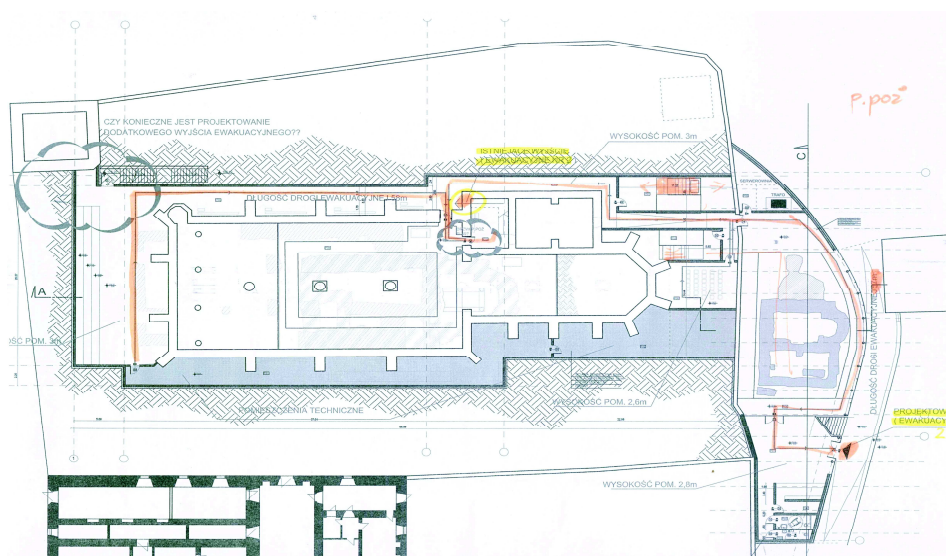
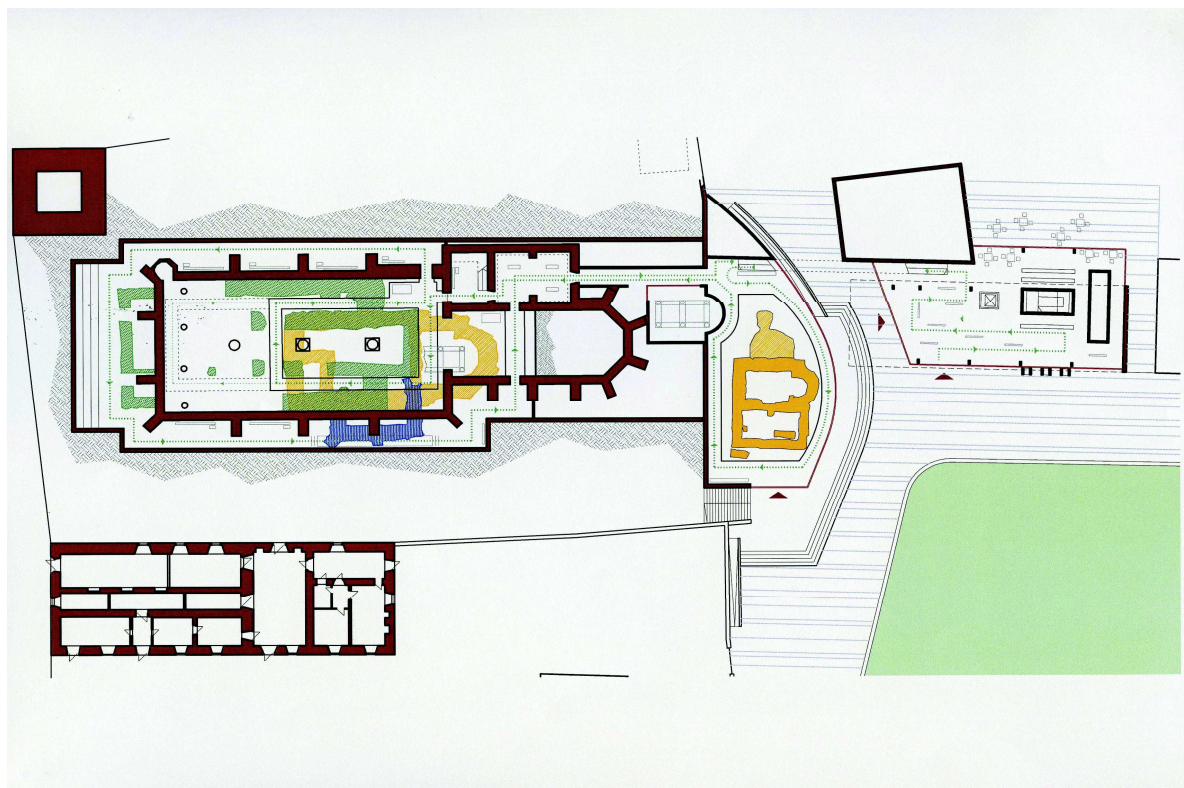
Dr archeologii Piotr Kołodziejczyk

afiliacja: Uniwersytet Jagielloński, ICMOS.

Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków. Zarząd Główny. 00-464 Warszawa,

ul. Szwoleżerów 9, Warszawa, kwiecień 2016.

Założenia projektowe zakładają wykonanie programu funkcjonalno – użytkowego, który ma się składać z realizacji trzech elementów: nowego budynku muzeum archeologicznego w Wiślicy, nowego pawilonu archeologicznego na reliktych kościoła św. Mikołaja, zmodernizowanej i rozszerzonej ekspozycji archeologicznej w podziemiach kolegiaty poprzez wykonanie obejścia (podziemnego korytarza) wokół fundamentów kościoła celem odsłonięcia relikwów kolejnych faz jego budowy.

Założenia projektowe.

II. Miejsce badań.

1/ Stanowisko „Kościół św. Mikołaja” (st. przy ulicy Batalionów Chłopskich) określane w literaturze przedmiotu jako miejsce odkrycia hipotetycznej tzw. misy chrzcielnej (z IX lub X/XI w.) i kościoła o romańskim założeniu.

2/ Stanowisko kolegiata.

III. Historia badań.

Badania w Wiślicy przeprowadził Zespół Badań nad Polskim Średniowieczem Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki Warszawskiej funkcjonował w latach 1958–1976. Kierował nim Włodzimierz Antoniewicz (1958-1976) i Zofia Wartołowska (1973–1976). W skład zarządu wchodził Piotr Biegański i Andrzej Tomaszewski. W latach 50.–70. XX wieku skupiał elitę naukową w osobach: Jana Zachwatowicza, Michała Walickiego, Bohdana Guerquin, Adama Miłobędzkiego, Stanisława Wilińskiego, Aleksandra Gieysztora, Zofię Kozłowską-Budkową, Teresę Dunin-Wąsowicz, Tadeusza Lalika, Lecha Kalinowskiego, Tadeusza Zagrodzkiego i innych.

Tzw. badania milenijne w Wiślicy, w przedmiotowym zakresie, zostały ostatnio podsumowane przez J. Kalagę, T. Rodzińską-Choraży w trakcie konferencji naukowej „*Obchody milenijne w regionie świętokrzyskim (1957-1967). Religia - Polityka - Nauka – Popularyzacja*”, zorganizowanej w dniach 17-18 października 2016 roku w Kielcach, przez Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wyższe Seminarium Duchowne w Kielcach, Kieleckie Towarzystwo Naukowe, Instytut Pamięci Narodowej Delegatura w Kielcach¹. Poniżej streszczenie wniosków obu badaczek w zakresie historii badań i wniosków naukowych.

Stanowisko „Kościół św. Mikołaja”.

Oprócz murów kościoła św. Mikołaja i pochówków „odślonięto” także strukturę określaną w literaturze jako „misa chrzcielna”. Półkolisty obiekt o średnicy około 4 m jest utworem przylegającym do fundamentów kościoła od północy. Do jego północnej krawędzi miało również przylegać trapezoidalne w rzucie, gliniane podium. Wokół obydwu struktur odślonięto ślady po słupach, które miały być częścią konstrukcji osłaniającej misę i podium. Wszystkie te elementy zostały określone na IX wiek. Datowanie to oparte zostało przede wszystkim na analizie fragmentu pucharka na pustej nóżce znalezionej *in situ* na „glinianym podium”. Datowanie to współbrzmiało z przekazem o chrzcie księcia Wiślan ok. 880 roku. Ten enigmatyczny obiekt został więc uznany za „misę chrzcielną”, a więc materialny ślad przymusowego chrztu księcia Wiślan. Duży wkład w tę interpretację miał W. Antoniewicz, który już w pierwszych sprawozdaniach z badań określił „misę chrzcielną” wraz z podium i śladami po słupach jako baptysterium służące biskupowi obrządku słowiańskiego, analogiczne do misy poznańskiej z połowy X wieku oraz mis z Mönchen-Gladbach i Zurichu, datowanych na IX w. Te przykłady wpłynęły na wyznaczenie przez badacza początków rozwoju Wiślicy na 2 połowę lub koniec IX stulecia². Zaproponowana chronologia grodów, kościoła z aneksem, budowli na regii, przede wszystkim zaś cała narracja związana z „misą chrzcielną”, związkiem tych znalezisk z domniemaną misją cyrylometodejską i problemem rzekomej obecności w Wiślicy mnichów obrządku słowiańskiego – na wiele lat zakotwiczyły dyskusję o tych relikwach głównie w jednym problemie badawczym, jakim była relacja Małopolski z Państwem

¹J. Kalaga, *Wyniki badań archeologiczno-architektonicznych Zespołu Badań nad Polskim Średniowieczem Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki Warszawskiej z lat 50.–70. XX w. w świetle współczesnej oceny*;

T. Rodzińska-Choraży, M. Kamińska, *Milenijne badania architektury średniowiecznej Wiślicy: sukcesy, porażki, konsekwencje* - materiały w druku.

² W. Antoniewicz, *Uwagi na marginesie zabytków wiślickich*, w: *I konferencja naukowa w Warszawie 23 i 24 marca 1960*, Warszawa 1962, s. 22. Tę interpretację podważył już Z. Świechowski wskazując na niepewne funkcje mis z terenu Szwajcarii i Nadrenii; tenże, *Dyskusja*, w: *I konferencja*, s. 79-80; A. Tomaszewski, *Misy, ale czy chrzcielne?*, w: *I Międzynarodowy Kongres Archeologii Słowiańskiej*, t. III, red. W. Hensel, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970, s. 346.

Wielkomorawskim w IX i X wieku³. Tezy te, szczególnie zaś wczesne datowanie architektury, były kwestionowane przez mediewistów zajmujących się szerszym kontekstem dziedzictwa wczesnośredniowiecznego w Polsce i stały się w końcu zaczynem badań weryfikacyjnych, studyjnych i terenowych, podejmowanych na grodzisku i na regii w latach 80. i 90. ubiegłego stulecia.

Funkcja „misy”, włączonej w krąg urządzeń chrzcielnych również przez K. Józefowiczównę w roku 1967⁴, poddana została krytyce już w roku 1965 przez A. Tomaszewskiego⁵, a następnie przez T. Rodzińską-Choraży i T. Węclawowicza w roku 1985⁶.

W szerokim kontekście europejskim obiekt ten omówiony został w połowie lat 90. przez

T. Rodzińską-Choraży, a także P. Urbańczyka, którzy sprzeciwiając się baptyzmalnej funkcji obiektu widzieli w niej urządzenie do mieszania zaprawy⁷.

Wykopaliska weryfikacyjne przeprowadzone u schyłku lat dziewięćdziesiątych przez J. Kalagę i W. Glińskiego wykazały nie tylko odmienną niż dotychczas prezentowano – chronologię stanowiska, ale także fakt, że obiekt ten nie miał „kontynuacji” (a więc drugiej połowy) w obrębie nawy kościoła. Przede wszystkim jednak struktura tego obiektu pozwala wykluczyć jego intencjonalne wykonanie w proponowanej przez odkrywców formie, jak również możliwość, że jest to naturalny utwór geologiczny⁸. Z. Pianowski sugerował natomiast, że ślady po słupach oraz pozostałość „podium” mogą stanowić ślad po budowli drewnianej, będąc pozostałością poziomu użytkowego budowli sakralnej, być może drewnianej, poprzedzającej kościół romański⁹. W świetle zachowanego materiału jest to jednak sugestia idąca zbyt daleko. Możemy zatem domyślać się i tego, że tzw. misa jest jedynie efektem eksploracji.

Kościół o wymiarach 3 x 5 m, zakończony od wschodu półkolistą apsydą i z prostokątnym aneksem od południa.. Mury tego kościoła, zachowały się w partii fundamentowej i częściowo naziemnej, wzniesionej w wątku *opus emplectum* i z licem (z widocznymi partiami w wątku *opus spicatum*) z wapiennych ciosów spojonych zaprawą wapienną. Chronologię kościoła, który miał stać na miejscu owego pierwszego chrztu, Z. Wartołowska w znacznej mierze określiła na podstawie analogii z kościołami w słoweńskiej miejscowości Čuh oraz na praskich Hradczanach (kościół NMP). Budowle te funkcjonowały w literaturze przedmiotu jako związane z kręgiem benedyktynów słowiańskich, tym samym benedyktyni słowiańscy stali się jej zdaniem fundatorami kościoła wiślickiego, który został włączony w krąg budownictwa sakralnego obrządku słowiańskiego. Datę *ante quem* fundacji wyznaczał rok 955, kiedy to Czesi mieli wg Z. Wartołowskiej, opanować ziemię krakowską. Rozbudowa kościoła poprzez dostawienie od południa kaplicy grobowej miała nastąpić w wieku XI. Odsłonięte w kaplicy cztery męskie pochówki uznano za groby fundatorów. Górną granicę funkcjonowania budowli wyznaczała chronologia zalegającego nad nim trzynastowiecznego cmentarza¹⁰.

³ M. in. S. Szczur, *Misja cyrylo-metodiańska w świetle najnowszych badań*, w: *Chryścianizacja Polski południowej*, Kraków 1994, s. 22-23; A. Buko, *Małopolska "czeska" i Małopolska "polańska"*, w: *Ziemie polskie w X wieku i ich znaczenie w kształtowaniu się nowej mapy Europy*, red. H. Samsonowicz, Kraków 2000, s. 143-168; L. Moszyński, *Czy misja cyrylometodejska dotarła do Małopolski*, w: *Początki chrześcijaństwa*, s. 29-30; K. Polek, *Udział Moraw i Czech w chrystianizacji Małopolski*, w: *Początki chrześcijaństwa*, s. 46-48; ostatnio problem ten zyskał archeologiczny kontekst w pracy J. Poleskiego: *Małopolska w VI-X wieku. Studium archeologiczne*, Kraków 2013, s. 155-212.

⁴ K. Józefowiczówna, *Uwagi w spornej sprawie baptysteriów w Polsce X i XI wieku*, w: „*Slavia Antiqua*” 17, 1967, s. 31-129.

⁵ A. Tomaszewski, *Misy*, s. 346.

⁶ T. Rodzińska-Choraży, T. Węclawowicz, *Początki chrześcijaństwa w Polsce Południowej w świetle źródeł archeologicznych i pisanych*, Andrzej Żaki, Londyn 1982 : [recenzja], „*Archeologia Polski*”, 1985, t. XXX, z. 1, s. 238-245.

⁷ P. Urbańczyk, *Czy istnieją archeologiczne ślady masowych chrztów ludności wczesnopolskiej?*, „*Kwartalnik Historyczny*”, r. 102, 1995, nr 1, s. 14, 16; idem, *Jeszcze o funkcji wczesnośredniowiecznych "mis" wapiennych*, „*Kwartalnik Historyczny*”, r. 103, 1996, z.1, s. 65-68. T. Rodzińska-Choraży, *Koliste struktury w Poznaniu i Wiślicy - misy chrzcielne czy urządzenia do mieszania zapraw?*, w: *Wiślica. Nowe badania i interpretacje*, red. A. Grzybkowski, Warszawa 1997, s. 75-76.

⁸ J. Kalaga, *Przyczynek do sporu o Wiślicę*, „*Z Otczłani Wieków*”, 1981, r. 48, z. 3, s. 143-145 ; M. Weber-Kozińska, *Fundamenty kościoła*, s. 33; J. Kalaga, *Wiślicka "misa chrzcielna" w świetle źródeł archeologicznych*, w: *Wiślica. nowe badania*, s. 82-85. J. Kalaga, W. Gliński, *Wiślicka „misa chrzcielna” w świetle nowych badań archeologicznych*, w: „*Dzieje Podkarpacia*”, t. V, Krosno 2001, s. 161-170.

⁹ Z. Pianowski, *O "misie" wiślickiej raz jeszcze*, s. 173, 175.

¹⁰ Z. Wartołowska, *Wyniki dotychczasowych badań w Wiślicy*, w: *I konferencja*, s. 15-18; Podobne ustalenia przedstawił w tym samym tomie W. Antoniewicz. Podaje on jednak nieco inne wymiary kościoła; W. Antoniewicz

Problemy badawcze dotyczące datowania i przeznaczenia samego kościoła wydają się być rozwiązane za sprawą studiów K. Żurowskiej¹¹. Z dokonanych ustaleń wynika, że była to budowla pochodząca z końca XI lub początku XII i istniejąca do połowy XIII w., pełniąca funkcję małego kościoła podgrodowego i jednocześnie będącego morią. Na szczególną uwagę zasługuje znajdująca się przy tej świątyni nekropola, z uwagi na to, że nie ma do niej bezpośrednich analogii wśród cmentarzysk przykościelnych znanych dotychczas z wczesnośredniowiecznych ziem polskich. O jej szczególnej wymowie decyduje stosunkowo duża grupa pochówków przykrytych płytami nagrobnymi i przykościelna kaplica grobowa. Przypomnieć należy, że cmentarzysko zostało rozpoznane częściowo i od sześćdziesięciu lat oczekuje na dalsze badania wykopaliskowe.

Osobnym zagadnieniem jest identyfikacja odkrytej budowli w jednym z wezwań kościołów wiślickich, znanych ze źródeł pisanych. Już w 1960 roku Z. Budkowa zwróciła uwagę na przekaz Długosza, który widział naprzeciw prezbiterium kolegiaty, czyli w pobliżu budowli odkrytej przez Z. Wartołowską, drewniany kościółek p.w. św. Mikołaja¹². Mogło to oznaczać, że rozebrany (być może przez biskupa Muskatę) kościół kamienny zastąpiono po pewnym czasie drewnianym, który odziedziczył starsze wezwanie. Z. Budkowa uznała utożsamienie reliktów z ul. Batalionów Chłopskich z kościołem św. Mikołaja za nieprzekonujące, a wątpliwości te podzielił J. Gąsowski¹³. Identyfikację tę uznali jednak za trafną m. in. A. Tomaszewski, B. Kumor i Z. Pianowski¹⁴ i do dziś w literaturze dotyczącej architektury wczesnośredniowiecznej w Polsce – budowla ta wymieniana jest często jako kościół pod wezwaniem św. Mikołaja, chociaż nie zostało to w żaden sposób jednoznacznie udowodnione.

I Kościół romański.

W latach 1958-1964 były prowadzone prace w podziemiach kolegiaty, kierowane przez A. Tomaszewskiego¹⁵. O dawnej metryce kościoła i istnieniu w nim krypty pisał Jan Długosz¹⁶. Rezultatem badań było odkrycie pod gotyką kolegiatą reliktów dwóch starszych budowli. Najstarsza miała formę kościoła salowego z prezbiterium zamkniętym apsydą. Zachowane fundamenty wykonane z bloków wapienia, a miejscami same tylko negatywy murów, zarysowały plan nawy o wymiarach ok. 7 x 11,5 m,

, *Uwagi na marginesie zabytków wiślickich*, w: *I konferencja*, s. 22-23. Z. Wartołowska, *Osada i gród w Wiślicy w świetle badań wykopaliskowych do r. 1962*, w: *Odkrycia w Wiślicy*, red. W. Antoniewicz, P. Biegański, Warszawa 1963, s. 34-36; *eadem*, *Wiślica w IX, X i XI wieku*, w: *II konferencja naukowa w Warszawie 28-29 kwietnia 196*, Warszawa 1963, s. 21; *eadem*, *Dzieje Wiślicy w świetle odkryć archeologicznych*, w: *V konferencja naukowa w Busku-Zdroju i w Wiślicy 19-20 maja 1966*, Warszawa 1968, s. 37-39, 46. Według J. Kalagi wszystkie pochówki w kaplicy były pochówkami żeńskimi; J. Kalaga., *Wczesnośredniowieczne osadnictwo przy ul. Batalionów Chłopskich w Wiślicy*, "Światowit", 1986, t. 36, s. 172-173.

¹¹ K. Żurowska, *Kościół św. Mikołaja w Wiślicy na tle romańskich jednonawowych budowli sakralnych*, w: *Wiślica*, Warszawa 1997, s. 57-60; tam dalsza literatura przedmiotu; J. Kalaga, *Wiślicka „misa chmielna,” w świetle źródeł archeologicznych*, w: *Wiślica*, Warszawa 1997, s. 82-85; tam wykaz pełnej literatury przedmiotu.

¹² Jan Długosz, *Liber beneficiorum dioecesis cracoviensis*, t. 1, ed. A. Przezdziecki, Cracoviae 1863, s. 433-434.

¹³ Z. Budkowa, *Dyskusja*, w: *I konferencja*, s. 87; *eadem*, *Dyskusja*, w: *Kolegiata wiślicka. Konferencja zamykająca badania wykopaliskowe*, red. A. Tomaszewski, Kielce 1965, s. 108; J. Gąsowski, *Architektura Wiślicy. Hipotezy i kontrowersje*, w: *Wiślica. Nowe badania i interpretacje*, red. A. Grzybkowski, Warszawa 1997, s. 15.

¹⁴ A. Tomaszewski, *Próba rekonstrukcji rozwoju zespołu kolegiackiego w Wiślicy*, w: *III konferencja*, s. 39; M. Weber-Kozińska, *Fundamenty kościoła przy ul. Batalionów Chłopskich*, w: *Wiślica. Nowe badania*, s. 45; B. Kumor, *Patrocinia najstarszych kościołów w Wiślicy do końca XII wieku*, w: *Wiślica. Nowe badania*, s. 143-144; Z. Pianowski, *Problem rezydencji i stolicy w architekturze monarchii wczesnopiastowskiej*, w: *Wiślica. Nowe badania*, s. 8. Z. Świechowski i A. Różański opatrują to wezwanie znakiem zapytania, por.

Z. Świechowski, *Katalog architektury romańskiej w Polsce*, Warszawa 2009, s. 621-622; A. Różański, *Jednoprzestrzenne kościoły romańskie z terenu Wielkopolski*, Poznań 2010, s. 81-83.

¹⁵ O odkryciach w obrębie kolegiaty badacze informowali na bieżąco w komunikatach i referatach: W. Antoniewicz, *Uwagi na marginesie zabytków wiślickich*, w: *I konferencja*, s. 23-27. A. Tomaszewski, *Wyniki badań w Kolegiacie Wiślickiej w 1961 roku*, "Małopolskie Studia Historyczne", 1961, r. IV, z. 3/4, s. 146-149; *idem*, *Kolegiata wiślicka w świetle badań 1958-1960 r.*, w: *II konferencja*, s. 23-26; *idem*, *Próba rekonstrukcji rozwoju zespołu kolegiackiego w Wiślicy*, w: *III konferencja*, s. 37-46; *idem*, *Badania w kolegiacie wiślickiej w 1962 i 1963 r.*, w: *IV konferencja naukowa w Kielcach 5 kwietnia 1963*, red. W. Antoniewicz, P. Biegański, Warszawa 1965; s. 69-71; J. Kuczyński, *Sprawozdanie z prac wykopaliskowych przeprowadzonych w kolegiacie wiślickiej w 1963 r.*, "Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego", 1965, 3, s. 127-137.

¹⁶ Jan Długosz, *Liber beneficiorum*, s. 404.

prezbiterium o wymiarach 5,66 x 3,6 m oraz apsydy o średnicy 3,9 m. We wnętrzu, w południowo-zachodnim narożniku nawy, fundament o mniejszej szerokości niż fundamenty murów obwodowych wydzieliał czworoboczne przeszło zinterpretowane jako hipotetyczna empora zachodnia. Partię naziemną murów oblicowano wapiennymi ciosami, z których nieznaczna część zachowała się we wschodnich narożnikach nawy. Wzniesiono je w wątku *opus emplectum*, z zastosowaniem warstw w wątku *opus spicatum*. Jako spoiwa użyto zaprawy z gipsu hydraulicznego, a w obrębie nawy odkryto również fragmenty szarej, gipsowej wylewki posadzkowej. Najlepiej czytelne pozostają jednak mury krypty pod prezbiterium i apsydą (dwie warstwy niejednolicie obrobionych ciosów), które zachowały się do wysokości otaczającego wschodnią partię kościoła terenu (ok. 50-75 cm). Od zachodu kryptę zamykał mur, w który „wcięty” był grobowiec z obstawą z kamiennych ciosów, bez pochówku, zachowany jedynie w części zachodniej¹⁷.

Największym odkryciem na tym stanowisku była jednak tzw. płyta wiślicka, czyli znaczny fragment posadzki krypty, z dekoracją figuralną¹⁸. Oprócz niej w krypcie odsłonięto także *in situ* trzy bazy kolumn na plintach i odcisk czwartej, część *stipesu* ołtarza wzniesionego z dużych, starannie opracowanych bloków wapienia i negatyw stopnia przed nim. Posadzka spoczywa na piaskowym calcu, a w roku 1963 stwierdzono, że sama wylewka leży na podkładzie z ubitego, drobno tłuczonego kamienia. Wykluczono również możliwość istnienia pod nią kolejnego grobowca¹⁹.

Obserwacje poziomów użytkowych i relacji murów wskazują, iż poziom nawy kościoła znajdował się ok. 1,30 m wyżej od poziomu posadzki w krypcie. Sama krypta miała wysokość przekraczającą 2,5 m. Czas wzniesienia najstarszej kolegiaty został określony w oparciu o przesłanki archeologiczne: jej fundamenty zostały wkopane w warstwę datowaną materiałem ceramicznym na wiek XI i XII. Okres powstania krypty wyznaczono na podstawie cech stylowych bazy z zarysem narożnych szponów, którą można datować na 1 poł. XII stulecia.

Kościół ten zapewne rozebrano intencjonalnie, o czym świadczy brak śladów katastrofy budowlanej lub pożaru²⁰. *Terminus post quem* rozbiórki wyznaczał znaleziony na posadzce krypty brakteat śląski datowany na przełom XII i XIII wieku. A. Tomaszewski, także na podstawie źródeł pisanych i literatury historycznej, fundację pierwszego kościoła łączył z Henrykiem Sandomierskim, zaś samą posadzkę, w oparciu o jej datowanie wyznaczone przez L. Kalinowskiego²¹, z Kazimierzem Sprawiedliwym²². Z. Warołowska natomiast, zgodnie z własną rekonstrukcją historii Małopolski, określiła czas wzniesienia I kościoła na czasy Władysława Hermana²³.

Osobnym, obszernym zagadnieniem jest ikonografia i geneza stylowa gipsowej posadzki z krypty najstarszej kolegiaty. W górnym polu posadzki wyobrażono postacie męskie - chłopca, zakonnika i mężczyzny - w dolnym chłopca, mężczyzny i kobiety. Wszystkie postacie mają uniesione głowy i ręce. Górne pole zamyka majuskułowy, niezachowany w całości napis: "*HI CONCLARI QUAAERUTN UT IN ASTRA LEVARI POSSINT ET PARTITER VERIT. TI....*". W. Antoniewicz widział w postaciach w dolnym polu orantów, świętych lub męczenników, których relikwie mogły znajdować się w krypcie. Pogląd ten zdecydowanie odrzucił J. Pietrusiński, którego zdaniem było to przedstawienie związane z członkami rodziny książęcej²⁴. Z tą propozycją zgodził się M. Walicki domyślając się w jednym z przedstawień Kazimierza Sprawiedliwego z żoną i jednym z synów²⁵. Również L. Kalinowski odrzucił koncepcję orantów (jako motywu zanikającego w sztuce wczesnośredniowiecznej), skłaniając się w obszernym studium formalno-stylistycznym ku portretowi zbiorowemu podczas aktu prywatnej dewocji. Badacz

¹⁷ A. Tomaszewski, por. przyp. nr 12; M. Pietrusińska, *Sztuka polska*, s. 775-776; Z. Świechowski, *Katalog architektury romańskiej w Polsce*, Warszawa 2009, s. 612-613.

¹⁸ Starsza literatura, por. M. Pietrusińska, *Sztuka przedromańska*, s. 776, nowsza por. E. Świechowska W. Mischke, *Architektura romańska*, s. 143.

¹⁹ Posadzka wiślicka została poddana badaniom georadarowym, które wykazały jednorodność litologiczną podłoża, por. W. Stopiński, *Dyskusja*, w: *Kolegiata wiślicka. Konferencja zamykająca badania wykopaliskowe*, red. A. Tomaszewski, Kielce 1965, s. 106-108.

²⁰ A. Tomaszewski, *Kolegiata wiślicka. Wyniki badań w latach 1958-1960*, w: *Odkrycia w Wiślicy*, red. W. Antoniewicz, P. Biegański, Warszawa 1963, s. 53-70, 76-78; *idem*, *Kolegiata wiślicka. Badania w latach 1958-1963*, w: *Kolegiata wiślicka*, s. 32-43, 49. O fragmentach głowic kolumn z krypty i ich podobieństwie do elementów z północnego portalu kolegiaty w Tumie pod Łęczycą oraz ewentualnej wspólnoty warsztatowej por. J. Pietrusiński, *Dyskusja*, w: *Kolegiata wiślicka*, s. 111.

²¹ L. Kalinowski, *Romańska posadzka z rytami figuralnymi w krypcie kolegiaty wiślickiej*, w: *Odkrycia w Wiślicy*, red. W. Antoniewicz, P. Biegański, Warszawa 1963, s. 86, 110, 126-127.

²² A. Tomaszewski, *Kolegiata wiślicka. Badania*, s. 42-43, 57-58.

²³ Z. Warołowska, *Dzieje Wiślicy w świetle odkryć*, s. 43.

²⁴ Antoniewicz, *Dyskusja*, w: *I konferencja*, s. 26; J. Pietrusiński, *Dyskusja*, w: *ibidem*, s. 82.

²⁵ M. Walicki, *Dyskusja*, w: *ibidem*, s. 85.

określił czas powstania posadzki na XII stulecie - na 1 jego ćwierć wskazywałby styl zachowanych baz kolumn, a na lata 70. analiza ikonograficzna. Na podstawie wyznaczonej przez siebie chronologii

L. Kalinowski uznał, że mogą być przedstawieniem rodziny książęcej. W górnym polu jego zdaniem przedstawieni zostali Henryk Sandomierski i młodo zmarły Kazimierz, syn Kazimierza Sprawiedliwego, w towarzystwie prepozyta najstarszej kolegiaty. W niższym polu L. Kalinowski widział Kazimierza Sprawiedliwego z nieznaną z imienia żoną i synem Bolesławem²⁶.

II. Kościół romański.

Fragmenty zachodniej partii drugiego na tym miejscu kościoła jeszcze na początku XX stulecia stanowiły część kolegiaty gotyckiej²⁷. Po raz pierwszy jego materialne pozostałości zostały odsłonięte w 1915 roku, kiedy w wyniku działań wojennych odpadły tynki z fasady i zniszczeniu uległo sklepienie w kruchcie, odsłaniając romańskie okna oraz lica dwóch romańskich wież z elementami empory pomiędzy nimi²⁸. Jeszcze w roku 1923 wieże zachowane były do wysokości 15 m. Na wysokości 11,5 m w wieży południowej znajdowało się prostokątne okienko, w wyższej kondygnacji obydwu wież widoczne były okna zamknięte półkoliście, a w ostatniej zachowanej - biforia. W trakcie powojennych prac konserwatorskich prowadzonych pod kierownictwem A. Szyszko-Bohusza wieża południowa zawaliła się, a północną rozebrano²⁹.

Badania archeologiczne ujawniły, że drugi kościół wzniesiono częściowo z wykorzystaniem murów starszej budowli. Znaczne różnice w grubości fundamentów poszczególnych partii, różny poziom ich posadowienia, wtórne wykorzystanie i zniszczenia dokonane później przy budowie gotyckiej hali nastroczyły wielu problemów związanych z odtworzeniem pierwotnej formy i etapów budowy tego założenia. Ustalono, że jego pozostałości zachowały się głównie w postaci negatywów murów, a tylko miejscami przetrwała najniższa warstwa fundamentów, które zostały wybrane podczas wznoszenia kolegiaty gotyckiej. Spoiwem była zaprawa wapienna. Jedynie w partii zachodniej udało się zaobserwować ciosy fasady wraz z profilowanym cokołem, przełamanym w miejscach lizen. Długość tego kościoła wynosiła w świetle ok. 28 m, a szerokość 10,70 m. Była to trójnawowa, filarowa bazylika bez transeptu, o czteroprzęsłowym korpusie (odsłonięto trzy negatywy podpór międzynawowych, a lokalizacja pozostałych została wyznaczona hipotetycznie). Od wschodu korpus ten zamknięty był czworobocznym prezbiterium zakończonym ścianą prostą i dwoma flankującymi je aneksami - kaplicami, również zakończonymi w podobny sposób. Późniejszym od korpusu elementem, dostawionym do południowo-wschodniej partii kościoła, była czworoboczna wieża (?), która zniszczyła kaplicę południową. Od zachodu korpus zakończony był fasadą dwuwieżową bez portalu wejściowego na osi. W przestrzeni między wieżowej umieszczona była empora dostępna z przyziemia wieży południowej. Z naw bocznych do wież prowadziły ostrołukowe portale, a wewnątrz przekryte było sklepieniem krzyżowo-żebrowym. Z drugim kościołem łączy się także polichromowane ciosy, wmurowane w fundamenty kolegiaty gotyckiej. Posadzkę bazyliki tworzyły kwadratowe, ceramiczne płytki zalegające kilkanaście cm powyżej posadzki poprzedniego kościoła.

Tzw. wieża Muskaty.

Mury fundamentów wieży zachowane są na wysokości dochodzącej do 50-60 cm. Lico zewnętrzne, wschodniego odcinka muru występuje w szerokim na 40 cm wkopie przecinające czarną warstwę kulturową, lico muru wewnętrznego, od strony północnej kładziono przy profilu wkopu fundamentowego. Wykopy (wkop fundamentowy) pod mury wieży wykonano przecinając poziom warstwy kulturowej z okresu wczesnegośredniowiecza, w której istniały już w momencie budowy wieży liczne wkopy pochówków szkieletowych. Dwa lub trzy pochówki ze śladami drewnianych trumien stwierdzono między murami wieży i kolegiaty gotyckiej, na poziomie zachowanej korony wieży. Jeden pochówek odkryto na poziomie zachowanej korony wieży, co pozwala datować go na czas po wyburzeniu naziemnych partii budowli.

²⁶ L. Kalinowski, *Dyskusja*, w: *II konferencja*, s. 108-109; L. Kalinowski, *Romańska posadzka*, s. 86, 110, 126-127; *idem*, *"Hi conculcari querunt" czyli kto pragnie być deptany na płycie wiślickiej*, w: *Speculum Artis. Treści dzieła sztuki średniowiecza i renesansu*, Warszawa 1989, s. 221-222.

²⁷ A. Szyszko-Bohusz, M. Sokołowski, *Kościół polskie dwunawowe*, "Sprawozdania Komisji do Badania Historii Sztuki w Polsce", t. VIII, z. I, Kraków 1907, szp. 72.

²⁸ K. Wyczynski, *Posiedzenie z dnia 8 lipca 1916*, "Prace Komisji Historji Sztuki", 1922, t. II, z. II, s. XXIII-XXV.

²⁹ A. Tomaszewski, *Kolegiata wiślicka. Badania*, s. 43-44.

Według źródeł historycznych biskup krakowski, namiestnik króla Wacława II, Jan Muskata (1294-1320) wykonał w Wiślicy na przełomie XIII/XIV wieku, wykonał szereg inwestycji budowlanych, które są wzmiankowane w roku 1306 w aktach procesu biskupa toczonych przed legatem papieskim Gentilisem. Miał on zrujnować dwa kościoły: z jednego czerpał kamień do nowo wznoszonej budowli, którą postawił na murach drugiego kościoła (lub do niego dobudował wieżę ?). Taż wieża mieszkalna to *dormitorium* o charakterze obronnym³⁰.

Należy zwrócić uwagę na kolejne elementy fortyfikacji Wiślicy, jak mur kamienny na „grodzisku w łąkach”.

Badania w 2003 roku.

Charakter prac polegał na nadzorze realizacji programu badawczo - konserwatorskiego realizowanego przez Władysława Zalewskiego z Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Krakowie związanego z zabezpieczeniem murów zewnętrznym korpusu nawowego, między pierwszą i drugą przyporą od strony wschodniej, w miejscu wcześniejszych badań A. Szyszko-Bohusza oraz A. Tomaszewskiego w 1959 – „wykop V”. W wykopie o wymiarach 11x3 m odsłonięto mur fundamentowy kolegiaty, który do głębokości ok. 240 cm od poziomu gruntu obłożony jest ceglanym murem, stanowiącym warstwę izolacyjną wykonaną w połowie lat 60-tych. Uzupełnieniem warstwy izolacyjnej jest system studzienek i drenażu biegnącego równoległe do murów kolegiaty w odległości 2.6 m.

Wykonanie prac budowlanych odwadniających spowodowało całkowite wymieszenie warstw przy murze kolegiaty do głębokości ok. 240 cm. Zadokumentowano relikty murów wieży Muskaty oraz pozostałości cmentarza przykościelnego. Wieża rejestrowana była w dokumentacji A. Szyszko-Bogusza i A. Tomaszewskiego jako budowla czworokątna, oskarpowana, ze znanym przebiegiem linii (ok. 920 cm.) lica murów od strony południowej oraz częściowo wschodniej i zachodniej. Badania pozwoliły odsłonić dodatkowo fragment lica murów lica wewnętrznego przy ścianie wschodniej pierwszej przypory nawy.

Warstwa kulturowa (intensywnie czarna, spiaszczona ziemia o zbitej konsystencji), w której wykonano wykop fundamentowy wieży datowana jest pojedynczymi fragmentami ceramiki na okres XI-XII wieku.

Wykop północny założono przy licy zewnętrznej ściany północnej korpusu nawowego, wschodnia ściana pierwszej przypory od strony zakrystii, teren bezpośrednio sąsiadujący z wykopami z 1958 roku – „Wykop II”. W wykopie o wymiarach 100x100 cm stwierdzono na głębokości 50-100 cm relikty muru kamiennego³¹.

Kolegiata gotycka.

W 1348 roku rozpoczęto budowę kolegiaty gotyckiej w miejscu opisanych dwóch starszych kościołów. Źródłowo poświadczane są dwie inwestycje króla Kazimierza Wielkiego³² budowa murów miejskich³³ oraz kolegiaty gotyckiej³⁴. Wśród problemów budowy kolegiaty według A. Tomaszewskiego jest pytanie, dlaczego w konsekwentnie zrealizowanym programie budowlanych zachowano mury romańskiej fasady (II kościół romański).

Na romańskich murach oparły się sklepienia kolegiaty. Razem z romańskimi murami została włączona do nowej budowli empora (przebudowana). Nie jest znana data zakończenia budowy kolegiaty, przyjmując okres już po śmierci króla. Innym problemem wiążącym się z budową kolegiaty jest splot wydarzeń wokół powstania grubej warstwy niwelacyjnej, współczesnej budowie, stwierdzonej zarówno wewnątrz kościoła, jak i na terenie otaczającego go cmentarza. Warstwa ta świadczy o dokonanej w czasie budowy, akcji niwelacji terenu poprzez podniesienie terenu. Zasięg terenu zapewne ograniczony był do rejonu południowo-wschodniego „wyspy” - Rynku. Akcję niwelacji terenu należy odnieść do drugiej połowy XIV wieku, z lokacją przestrzenną miasta z gotyckim rynkiem oraz kolegiatą. Teren podniesiono o około 180 cm w stosunku do posadzki kościoła romańskiego.. J. Długosz relacjonuje, że król niezadowolony z

³⁰ A. Tomaszewski, *Kolegiata wiślicka. Badania*, s. 61; na temat biskupa Muskaty, por: T. Pietras, „*Krwawy wilk z pastorałem*”. *Biskup krakowski Jan Muskata zwany Muskatą*, Warszawa 2001.

³¹ *Wiślica. Kolegiata P.W. Najświętszej Marii Panny. Relikty architektury przy fundamentach kolegiaty gotyckiej. Archeologiczne prace sondażowe i inwentaryzacyjne*. Pracownia Archeologiczna – Bartłomiej Konieczny, mps Kraków 2003.

³² Na temat króla Kazimierza Wielkiego por. J. Wyrozumski, *Kazimierz Wielki*, Wrocław 1982.

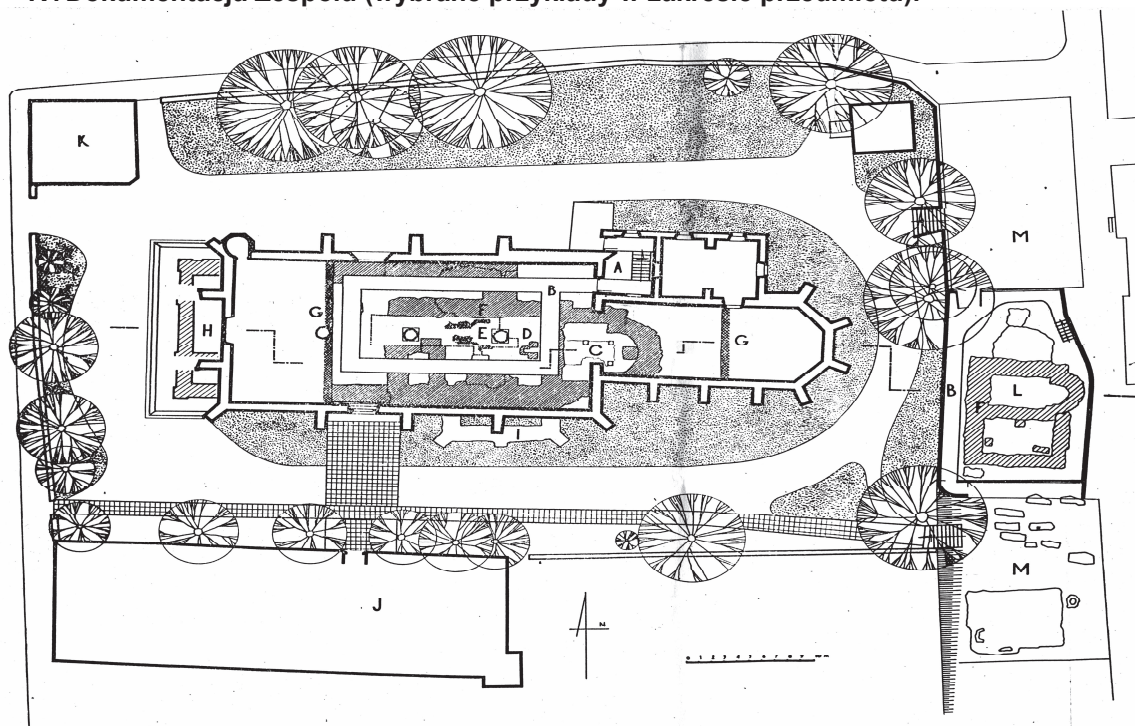
³³ J. Gula, *Miejskie mury w Wiślicy*, „Światowit”, t.38/1991, s.119-139.

³⁴ Janko z Czarnkowa, MPH, II, s.625; Jan Długosz, *Liber beneficiorum*, s. 404.

lokalizacji kolegiaty *in loco bosso*, chciał rozebrać kościół i zbudować go w lepszym miejscu na *regii*³⁵. Według A. Tomaszewskiego nawieziona ziemia do wnętrza kolegiaty pochodzi z bogatego stanowiska wczesnośredniowiecznego sugerując, że względy praktyczne wskazywały by na gród *in regia*³⁶. Hipotezę tę potwierdza obserwacja W. Glińskiego z licznych nadzorów archeologicznych (np. budowę kanalizacji sanitarnej). Obszar części wschodniej pierzei Rynku zawiera do calca (wychodni zwietrzeli gipsowej) około 1 metrową stratygrafię przemieszanych niwelacji współczesnych) natomiast pierzeja zachodnia to stratygrafia wczesnonowożytnych nawarstwień (XVI-XVIII w.) niwelacji zdeponowana na nawarstwieniach średniowiecznych.

Kolegiata P.W. Narodzenia Panny Marii. Kościół dwunawowy o podziale czteroprzęsłowym, trójprzęsłowym zamknięte pięciobocznym prezbiterium, przy którym od północy trójprzęsłowa zakrystia. Od zachodu dwie czworoboczne, romańskie wieże starszego kościoła, rozdzielone przedsionkiem. Przy przyporze w północno-zachodnim narożu korpusu wieloboczna wieżyczka schodowa. Kościół opięty trójjuskowymi przyporami. Elewacje na cokole, gzymsy cokołowe, kapnikowy i koronujący. Szczyty ceglane. Około 1450 (?) do 1464 przebudowa romańskiej empory międzywieżowej, wmurowanie tablicy fundacyjnej oraz budowa dzwonnicy. Restaurowany w drugiej połowie XVII i w XVIII wieku oraz około 1824. Po pożarze 1858 odbudowa dzwonnicy około 1872 roku w stylu neogotyckim. Zniszczenia wojenne 1915 między innymi konstrukcji dachu, sklepień korpusu i filarów (ostrzał artyleryjski z linii frontu nad Nidą). Odbudowa według projektu A. Szyszko-Bohusza w latach 1915-1926, poprzez rozbiórkę przęsła wieżowego z emporą, a wybudowanie neoklasycznego chóru muzycznego i neobarokowej sygnaturki na szczycie wschodnim korpusu, rozebranie neogotyckiego zwieńczenia dzwonnicy³⁷.

IV. Dokumentacja Zespołu (wybrane przykłady w zakresie przedmiotu).

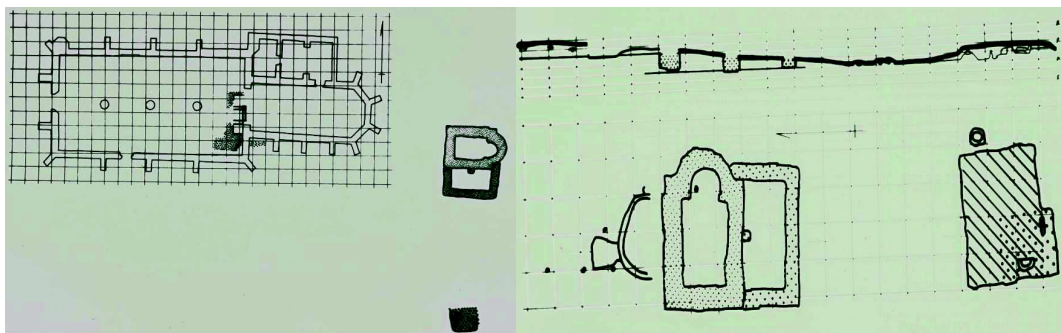

A. Tomaszewski, *Z problematyki prac w kolegiacie wiślickiej*, „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego”, t.1/1963, s.171-187.

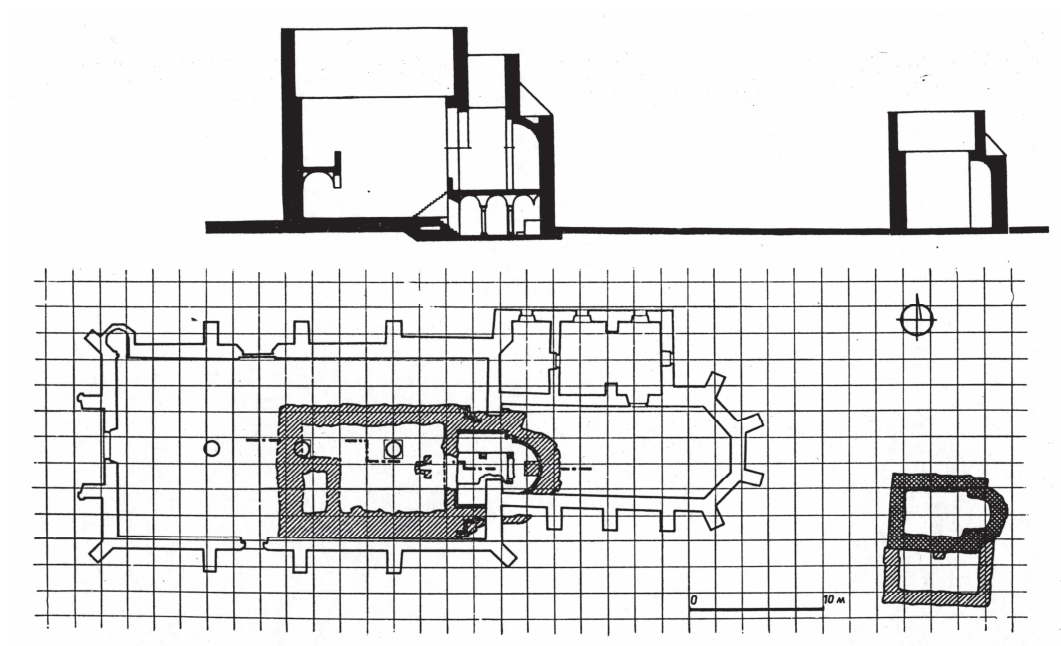
³⁵ Jan Długosz, *Liber beneficiorum*, s. 404.

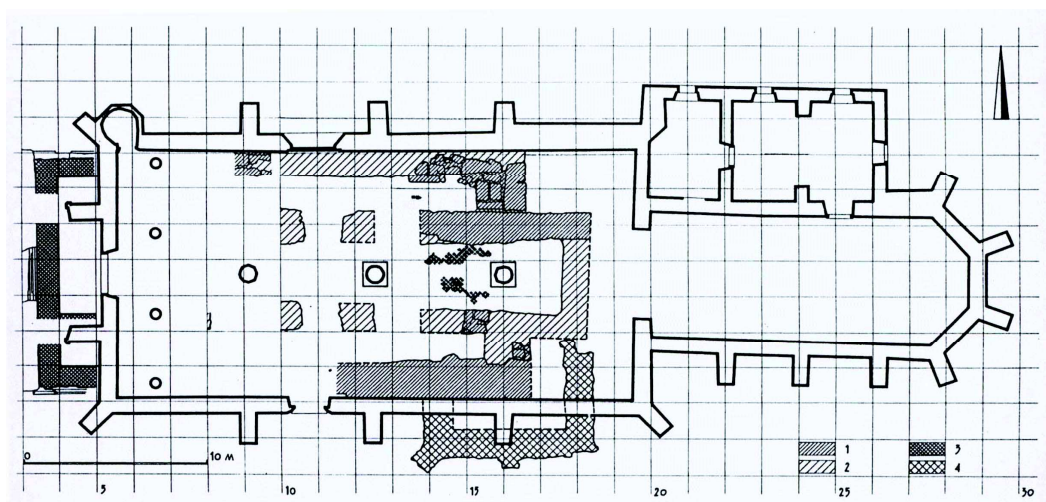
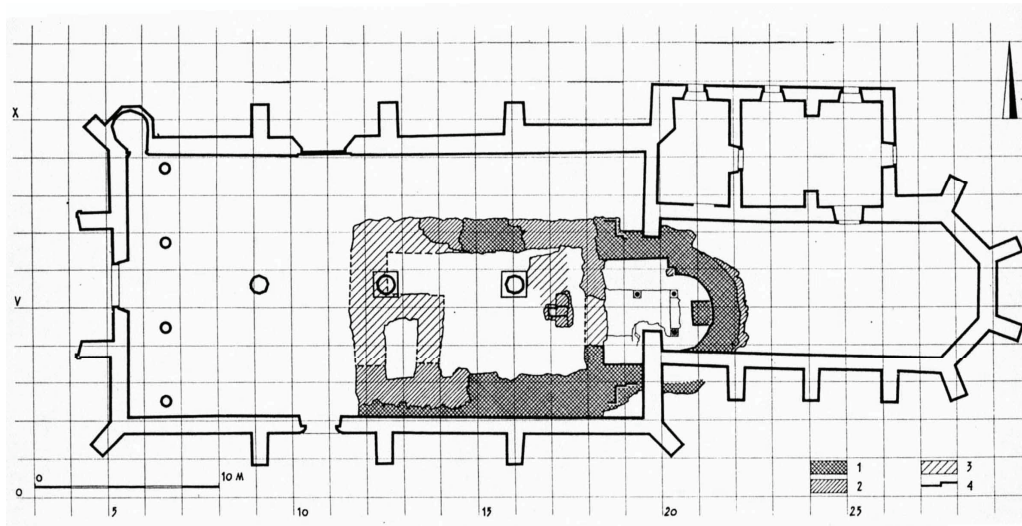
³⁶ A. Tomaszewski, *Kolegiata wiślicka. Badania*, s. 61-62; *idem*, *Kolegiata wiślicka. Wyniki badań w latach 1958-1960*, w: *Rozprawy Zespołu do Badań nad Polskim Średniowieczem Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki Warszawskiej*, „Odkrycia w Wiślicy”, Warszawa 1963, s.49-82.

³⁷ *Wiślica. Kościół kolegiacki pod wezwaniem Narodzenia Panny Marii*, w: *Architektura gotycka w Polsce*, pod red. T. Mroczko i Mariana Arszczyńskiego. Katalog Zabytków, pod red. A. Włodaka, t. II, Warszawa 1995, s.257-258 – tam literatura przedmiotu; por. P. Crossly, *Gothic architecture in the region of Kasimir the Great. Church architecture in Lesser Poland 1320-1380*, Kraków 1985.

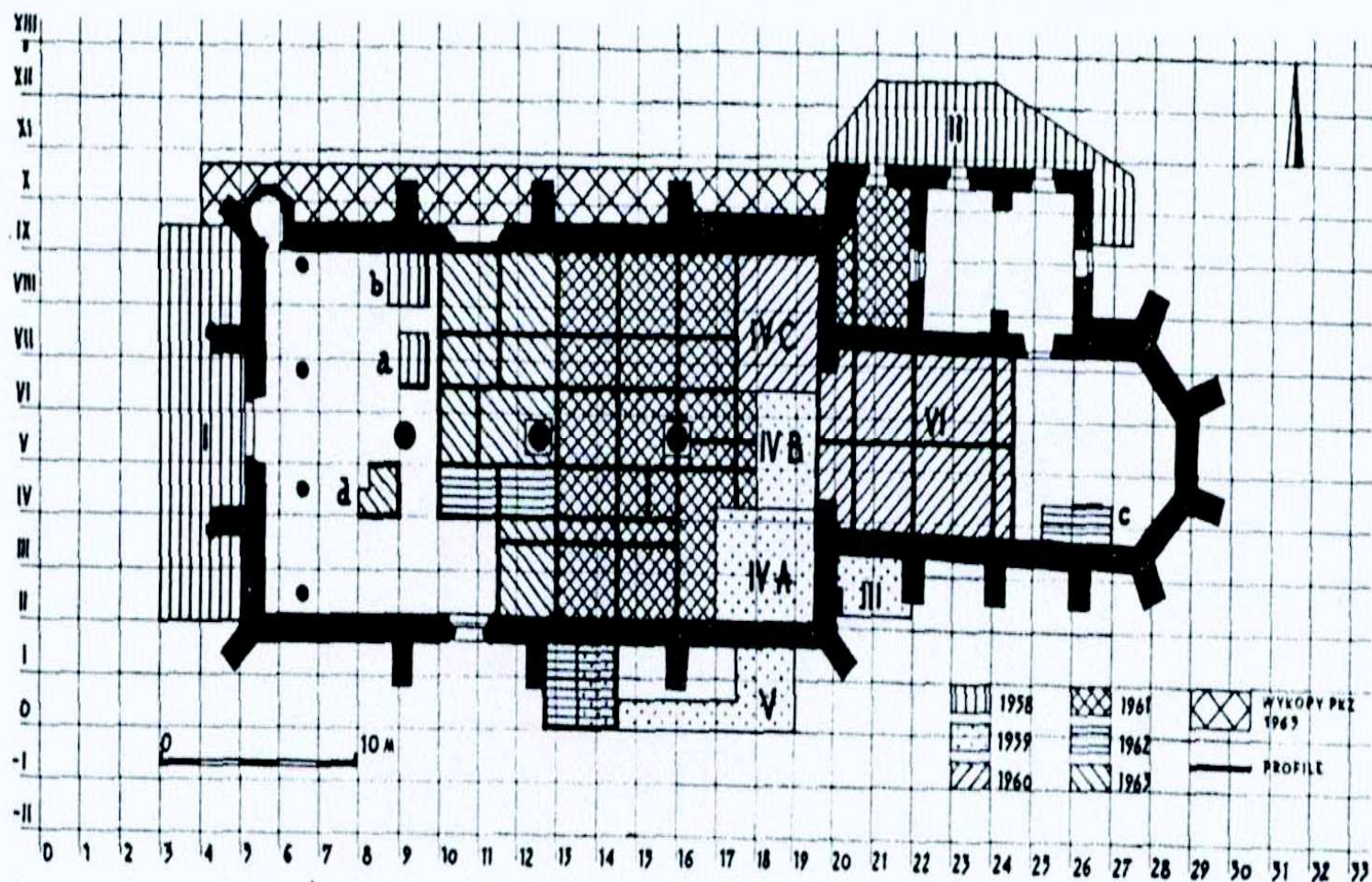

Dokumentacja archiwalna Zespołu.

A. Tomaszewski, *Kolegiata wiślicka. Konferencja zamykająca badania wykopaliskowe*, Kielce 1965, il. 6,7,8.

A. Tomaszewski, *Kolegiata wiślicka. Konferencja zamykająca badania wykopaliskowe*, Kielce 1965, il. 1.

Plan wykopów w kolejnych latach badań i profilów archeologicznych.

Wykop I (zachodnia fasada kolegiaty) - 1958 rok.

Wykop II (północna ściana zakrystii) - 1958 rok.

Wykop III (narożnik korpusu nawowego i prezbiterium) - 1959 rok.

Wykop V (fundament kolegiaty z tzw. wieżą Muskaty) - 1959 rok.

Wykop oznaczony ukośną kratką (północny fundament korpusu nawowego) PKZ – 1963 rok.

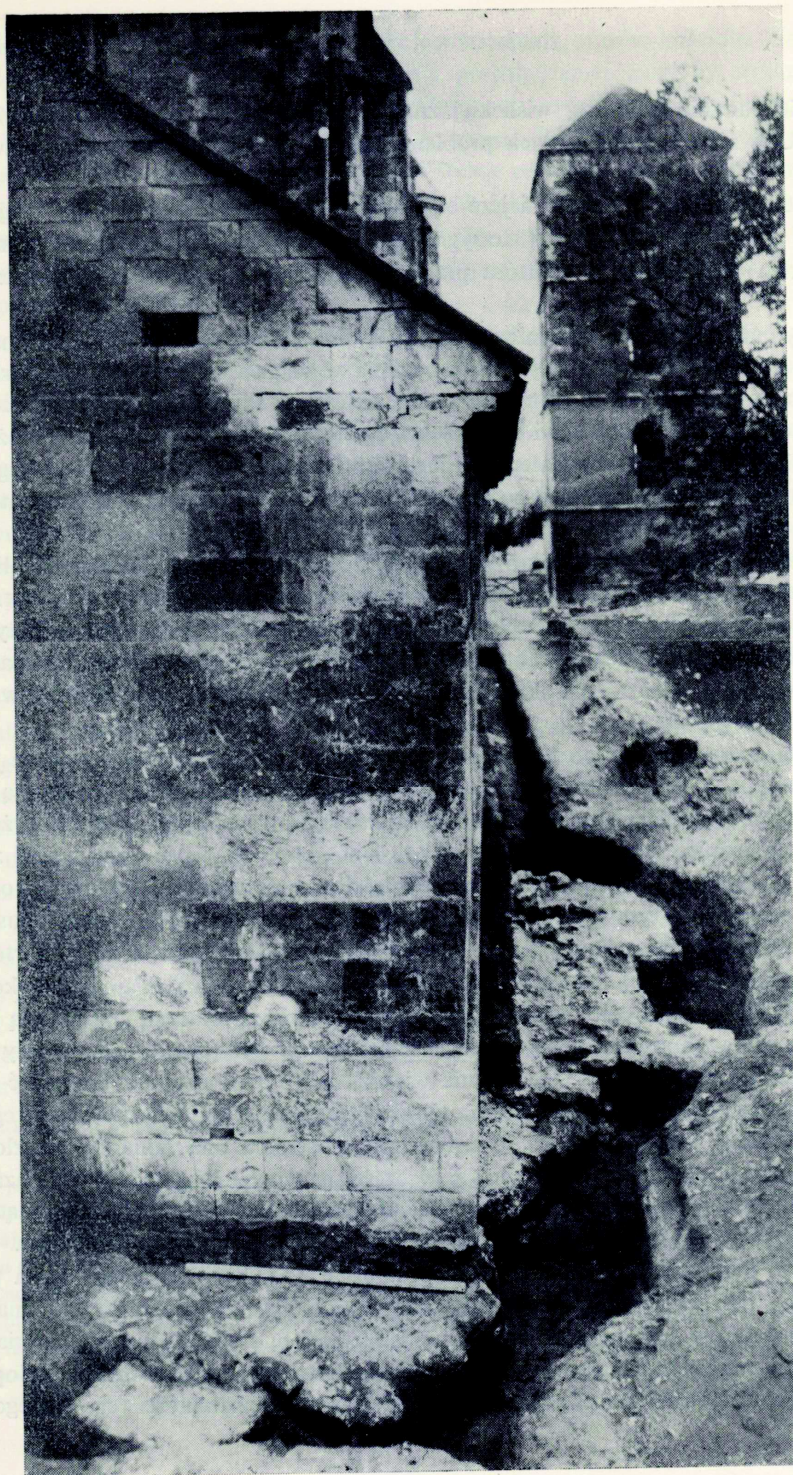
W trakcie badań odsłonięto relikty dwóch budowli (kościół romański I i kościół romański II) poprzedzających budowę obecnej kolegiaty oraz wyeksplorowano 176 pochówków.

Ryc. 13. Kolegiata wiślicka. Kościół romański II. Mury części cokołowej fasady zachodniej przecięte murami fasady istniejącego kościoła projektowanej przez A. Szyszko-Bohusza. Fot. E. Buczek 1958

- A. Tomaszewski, *Kolegiata wiślicka. Wyniki badań w latach 1958-1960*, w: *Rozprawy Zespołu do Badań nad Polskim Średniowieczem Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki Warszawskiej, „Odkrycia w Wiślicy”*, Warszawa 1963, s.69.

Wykop I wg A. Tomaszewskiego.

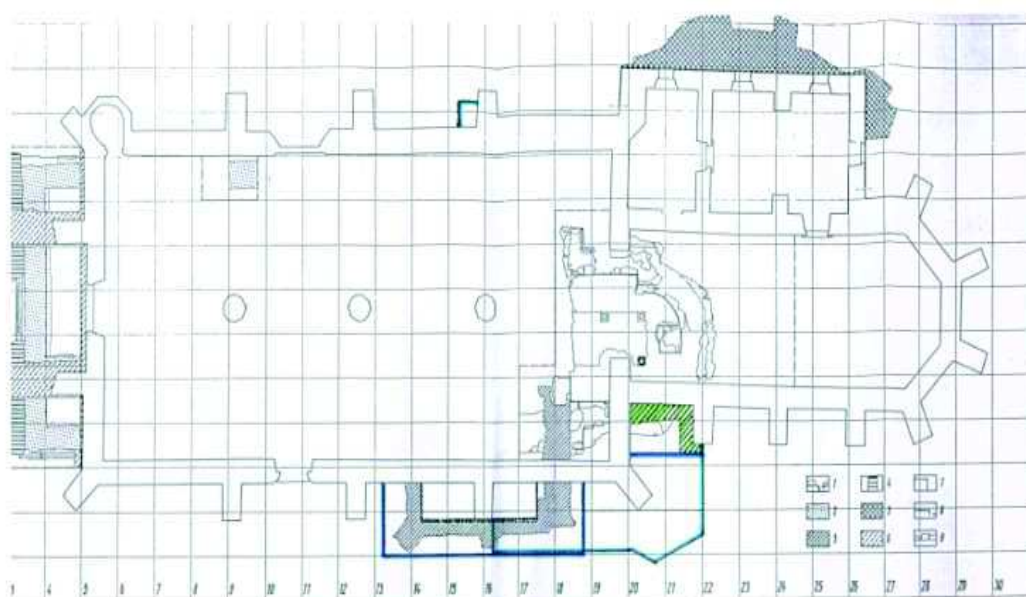

Ryc. 17. Kolegiata wiślicka. Fundament odsłonięty pod obecną zakrystią. Fot. E. Buczek 1958

- A. Tomaszewski, *Kolegiata wiślicka. Wyniki badań w latach 1958-1960*, w: *Rozprawy Zespołu do Badań nad Polskim Średniowieczem Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki Warszawskiej, „Odkrycia w Wiślicy”*, Warszawa 1963, s.74.

Wykop II wg A. Tomaszewskiego.

V. Dokumentacja z badań w 2003 roku (wybór).

Wiślica
kościół p. w. Najświętszej Marii Panny

INWENTARYZACJA MURÓW I RELIKTÓW ARCHITEKTURY
(na podstawie opracowania A. Tomaszewskiego i T. Mrówki z 1963 r.)
STAN BADAŃ

skala 1:200 czerwiec 2003 r. nr rys. 1

inwentaryzacja i opracowanie graficzne:
Pracownia Archeologiczna Bartłomiej Konieczny
wykonał: B. Konieczny, M. Przybyła

- teren badań A. Szyzko-Bohusza z pocz. XX w.
- wykopy H. Tomaszewskiego z lat 1958 - 1960
- wykopy z 2003 r. przy pracach związanych z izolowaniem fundamentów

VI. Wnioski.

Stanowiska „Kościół św. Mikołaja” i „Kolegiata” były badane metodą archeologiczną i architektoniczną. Kościół św. Mikołaja badany był również po stronie południowej przy pawilonie (chata). Kolegiata zarówno po stronie północnej - fundamenty muru korpusu kościoła, od strony zachodniej - fasada zachodnia, od strony południowej – tzw. „wieża Muskaty”.

Zakładając, że planowane badania archeologiczno-architektoniczne podporządkowane są realizacji zadania nowej aranżacji zwiedzania, poprzez budowę korytarza – obejścia w konstrukcję kolegiaty, całkowity obszar inwestycji budowlanej, należy poprzedzić kompletnymi badaniami wykopaliskowymi.

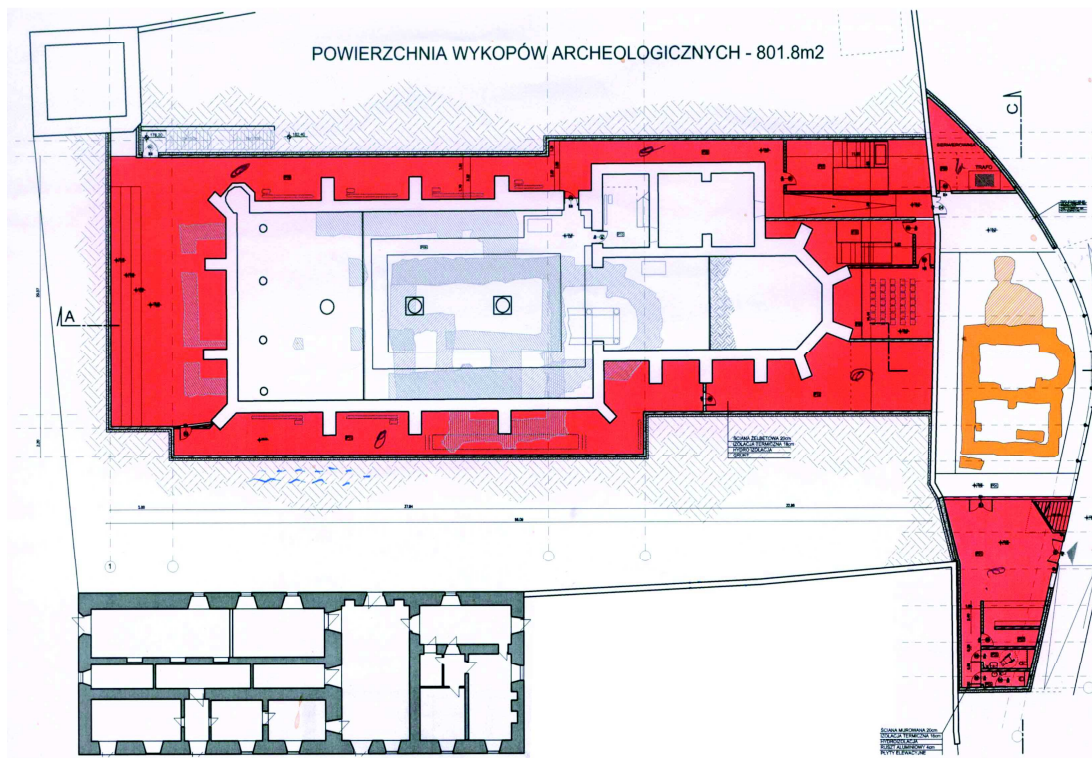
Kwerenda literatury przedmiotu wykazała, że część wschodnia terenu inwestycji (wokół prezbiterium w kierunku pawilonu archeologicznego) nie była badana archeologicznie.

Cały obszar pod planowaną inwestycję należy rozpoznać metodą badań archeologiczno-architektonicznych zgodnie z przyjętymi zasadami metodologicznymi³⁸.

³⁸J. Kuczyński, *Uwagi nad problematyką badań archeologicznych przy zabytkowych obiektach architektonicznych*, „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego”, t.7/1971, s.72-93; L. Kajzer, *Wstęp do badań archeologiczno-architektonicznych*, Łódź 1984; por. T. Nawroński, *Archeologia w badaniach architektury i budownictwa*. (Uwagi

VII. Zakres badań archeologicznych.

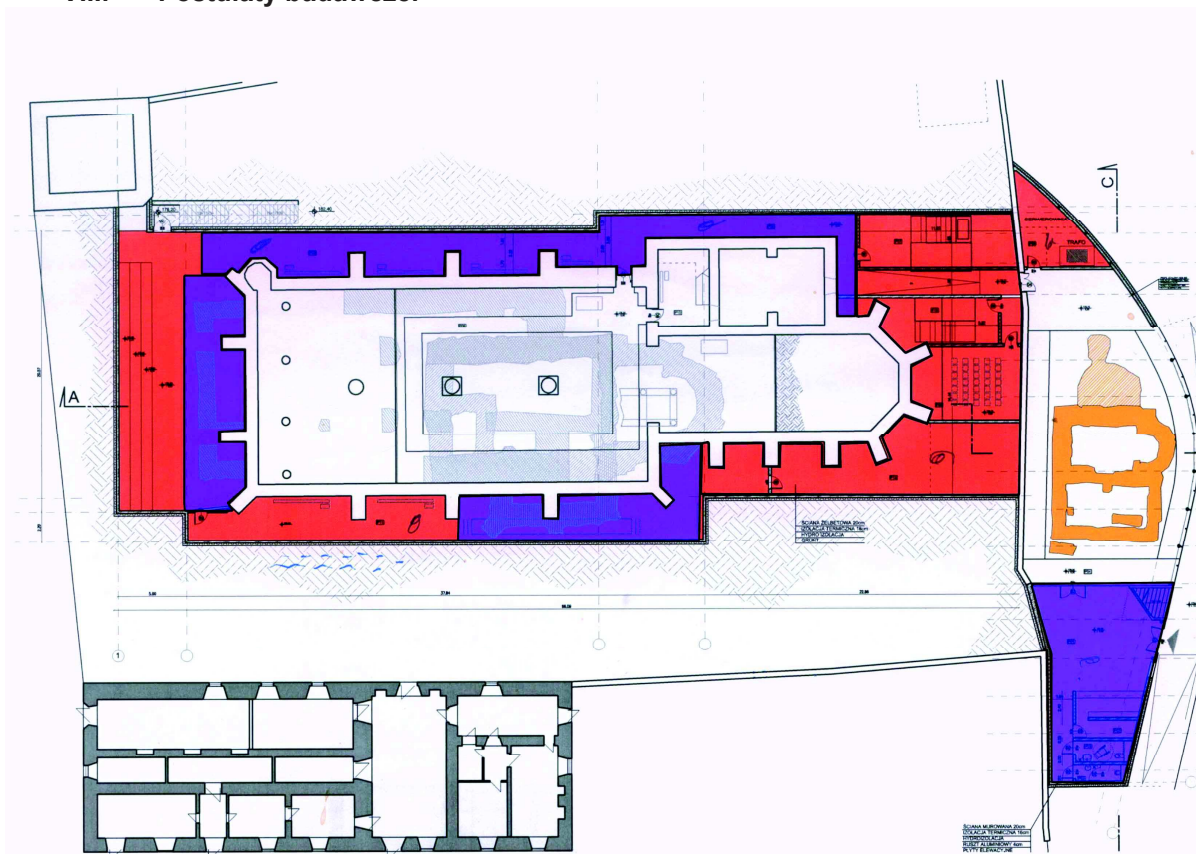
Według projektanta zakres badań archeologicznych, dla celów realizacji inwestycji, graficznie przedstawia się następująco.

Przewidywana powierzchnia badań według projektanta = **801.8 m²** - oznaczona kolorem czerwonym - co przy założeniu ~ 250 cm głębokości eksploracji = **2 0004. 5 m³**. Są to dane wstępne, nie uwzględniające na przykład budowy odwodnienia (drenażu) na zewnątrz „korytarza” wokół kolegiaty. Zatem wartości te są przybliżone na pewno z tendencją wzrastającą co do kubatury eksploracji archeologicznej.

na marginesie książki Leszka Kajzera), „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, nr 3/1985, s.251-270; T. Nawroński, *W sprawie kompleksowości badań zabytków architektury*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, nr 1/1986, s.119-129; T. L. Kajzer, *Wstęp do archeologii historycznej w Polsce*, Łódź 1996; *Metodyka ratowniczych badań archeologicznych*, pod red. Zbigniewa Kobylińskiego, Warszawa 1999; *Metodyka badań archeologiczno - architektonicznych*, pod red. Zbigniewa Kobylińskiego, Warszawa 1999; A. Gołębniak, *Archeologia „in gremio”*, w: MONUMENT. Studia i Materiały Dokumentacji Zabytków, Warszawa 2004, s. 11-36.

VIII. Postulaty badawcze.

Kolorem czerwonym oznaczono obszar nie badany archeologicznie.

Kolorem niebieskim oznaczono obszar badany archeologicznie.

Zakłada się, że w pierwszej kolejności należy przebadać jednym szerokoprzestrzennym wkopem obszar na wschód od prezbiterium – do muru oporowego pawilonu archeologicznego z pełną metodyką badawczą. W następnej kolejności należy wypreparować wykopy Zespołu zarówno przy kościele św. Mikołaja jak i przy kolegiacie z powtórnią dokumentacją. Kolejno rozszerzyć „przebadane” wykopy Zespołu do wymiarów wynikających z założeń projektowo – budowlanych. Ostatnia faza badań to „dokopanie” pozostałych odcinków wokół kolegiaty.

W trakcie całego procesu budowlanego należy zastrzec bezwzględny stały nadzór archeologiczny przy wszelkich pracach ziemnych.

IX. Organizacja projektowanych badań.

Badania archeologiczno-architektoniczne z racji podporządkowania ich zakresu w proces budowlany, należy włączyć je w etap wstępnych prac budowlanych. Ze względu na skomplikowany i trudny technicznie proces badawczy przy architekturze, powinny być prowadzone zgodnie z Prawem Budowlanym z funkcją Inspektora budowlanego i Inspektora konstruktora z każdorazowym wpisem zezwalającym na możliwości eksploracji, na danym odcinku przy architekturze.

X. Założenia metodyczne i techniki dokumentacyjne.

Dokumentację archeologiczną należy wykonać „na bieżąco” w technice 2D (skalibrowane ortofotomapy cyfrowe) zatem należy przyjąć jego metodę eksploracji warstwami plastycznymi, celem stworzenia kompatybilnej dokumentacji.

Nawarstwienia ziemne należy eksplorować do poziomu stropu warstw naturalnych w odwrotnej kolejności do ich depozycji i udokumentować zgodnie z założeniami metody E. C. Harris³⁹, co pozwala na ustalenie relacji stratygraficznych i chronologicznych.

Równolegle do prac eksploracyjnych wykonywano dokumentację pomiarową, fotograficzną i analityczną badanych obiektów i nawarstwień antropogenicznych. Wszystkie jednostki stratygraficzne (warstwy, obiekty, mury, pochówki, elementy drewniane) oraz grupy jednostek (konstrukcje) wydzielone podczas badań archeologicznych należy zadokumentowane w następujący sposób:

1. Wszystkie jednostki i grupy jednostek stratygraficznych otrzymują indywidualny numer, który je identyfikuje.
2. Wszystkie jednostki i grupy jednostek stratygraficznych należy opisać szczegółowo w Rejestrze Jednostek Stratygraficznych, będącym składową częścią Inwentarza Polowego.
3. Dokumentacja archeologiczna jednostek stratygraficznych i ich grup obejmuje: datowanie, lokalizację, kształt, stan zachowania, opis interpretacyjny, wymiary, dane dotyczące składu lub budulca, pozycji stratygraficznej i innych.
4. ***Dane stratygraficzne wydzielonych jednostek i grup jednostek należy wprowadzić do cyfrowej bazy danych przy użyciu aplikacji Stratify. Relacje stratygraficzne poszczególnych jednostek i ich grup zaprezentowane zostaną w postaci wygenerowanych w programie Stratify diagramów Harris z uwzględnieniem ich korelacji z głównymi fazami budowlanymi założenia zamkowego.***
5. Polowa dokumentacja archeologiczna podlegała bieżącej digitalizacji.
6. Dla każdej jednostki lub grupy jednostek stratygraficznych należy wykonać serię zdjęć cyfrowych podlegających inwentaryzacji.
7. Na potrzeby dokumentacji pomiarowej jednostek stratygraficznych i ich grup dla zdefiniowanych przez archeologa i odpowiednio przygotowanych powierzchni sporządzono serię podlegających inwentaryzacji cyfrowych planów i profili przy pomocy technik fotogrametrycznych (skalibrowane ortofotomapy 2D).
8. Dokumentacja pomiarowa utrwała całość bądź wybrane elementy jednostek stratygraficznych lub ich grup, co uzależnione jest od ich wielkości, zasięgu, znaczenia historycznego i innych czynników.
9. Każdy z elementów pomiarowej dokumentacji cyfrowej zaopatrzony został w graficzną, wektorową warstwę interpretacyjną wraz z opisem.

Dokumentacja pomiarową należy wykonać metodą biegunową w nawiązaniu do wartości rzędnych geodezyjnych w układzie PUWG 2000. Pozwala to na utrwalenie precyzyjnej lokalizacji jednostek stratygraficznych i ich grup oraz wykonanie analiz przestrzennych.

Dokumentację 3D należy wykonać dla całej bryły kolegiaty w nawiązaniu do najważniejszych profili i rzutów obszaru eksploracji w stosownym czasie.

XI. Proponowany skład stałego zespołu badawczego.

- konsultant naukowy – samodzielny pracownik naukowy w zakresie archeologii.
- konsultant naukowy – samodzielny pracownik naukowy w zakresie historii architektury.
- kierownik badań – archeolog o doświadczeniu przy badaniach architektonicznych.
- dokumentalista – archeolog-geodeta o specjalności dokumentacji w technice 2D.
- eksploratorzy – dokumentaliści – archeolodzy o dużym doświadczeniu badawczym.
- dokumentalista – historyk sztuki-archeolog z umiejętnością oceny i dokumentacji rysunkowej detalu architektonicznego.
- antropolog – eksploracja i bieżący opis materiału osteologicznego.
- architekt – konstruktor – bieżąca ocena sytuacji statyki badanej architektury i wykopów.
- pracownicy fizyczni – działający wspólnie z archeologami oraz z umiejętnościami ciesielskim do szalowania wykopów.

³⁹ E. C. Harris, *Zasady stratygrafii archeologicznej*, Warszawa, 1992.

Przewiduje się dodatkowe konsultacje naukowe w zależności od powstałych problemów badawczych.

XII. Depozycja materiału zabytkowego.

Cały pozyskany ruchomy materiał zabytkowy z badań po opracowaniu, zainwentaryzowany, zapakowany powinien być przekazany do Muzeum Narodowego w Kielcach, Oddział w Wiślicy.

XIII. Opracowanie wyników badań.

Oddzielnym problem jest opracowanie i publikacja wyników badań, z uwzględnieniem najnowszych analiz fizyko-chemicznych (o czym Prof. Joanna Kalaga – w niniejszym opracowaniu). Opracowanie powinno stanowić oddzielne zagadnienie zarówno formalne jak i finansowe.

XIV. Uwagi końcowe.

Powyższy ramowy program należy przedstawić Świętokrzyskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w Kielcach celem zaopiniowania oraz uzyskania decyzji administracyjnej zezwalającej na jego wykonanie. Szczegółowa sytuacja lokalizacji wykopów, sposób eksploracji, dokumentacji, wyłaczanie świadków, pełna metodologia zostanie opracowana na etapie przedłożenia podkładów geodezyjno-projektowych, z terminarzem realizacji badań zgodnym z procesem budowlanym.

Wszelkie ewentualne uwagi WKZ zostaną uwzględnione i naniesione w formie aneksu.

Opracował: mgr Waldemar Gliński.

Kielce kwiecień 2017.

IV. Zarys archeologicznego programu badawczego - wg. J. Kalagi

Dr hab. Joanna Kalaga, prof. UW
Uniwersytet Warszawski
Instytut Archeologii

Zarys archeologicznego programu badawczego dotyczącego projektu „Modernizacja Muzeum Archeologicznego w Wiślicy”.

W związku z tym, że nie będę mogła uczestniczyć w seminarium 16. III. 2017 r. pozwalam sobie przedstawić zarys programu badań archeologicznych w Wiślicy dotyczących powyższego projektu. Z dostępnych informacji wnoszę, że będzie on dotyczył otoczenia gotyckiej kolegiaty i zachodniej części obecnego Placu Solnego, w tym pawilonu z reliktnami kościoła św. Mikołaja. Pragnę zaznaczyć, że dla archeologii wiślickiej rodzi się kolejna szansa rozpoznania osadnictwa w miejscach, które nie były dotychczas badane wykopaliskowo lub zostały rozpoznane w niezadawalający sposób.

1/ Stanowisko „Kolegiata” w dokumentacji konserwatorskiej jest identyfikowane z istniejącym do dnia dzisiejszego gotyckim kościołem i reliktnami dwóch świątyń romańskich, znajdujących się w jego podziemiach. Tak rozumiany zespół sakralno-architektoniczny należy do jednego z najlepiej przebranych w Wiślicy, co jest zasługą nieżyjącego już prof. dr. hab. Andrzeja Tomaszewskiego z Politechniki Warszawskiej. Mimo upływu ponad pięćdziesięciu lat od opublikowania przez Profesora wyników badań nie utraciły one swojej wartości naukowej i weszły na stałe do obiegu naukowego.

Elementem składowym tego stanowiska jest również cmentarz przykościelny. Jego współczesne granice od zachodu, północy i wschodu wyznacza mur ceglany i przestrzeń między Domem Długosza a południową ścianą kolegiaty. Nekropola jest całkowicie nierozpoznana pod względem archeologicznym. Wprawdzie w trakcie prac architektonicznych prowadzonych tuż przy zewnętrznych fundamentach świątyni w latach 50.-60. XX w. wyeksplorowano liczne groby, to jednak nigdy nie poddano ich analizie formalnej. Jeszcze w połowie lat 90. XX w. szkielety z nich pochodzące przechowywane były w jednym z pomieszczeń Domu Długosza, ale później ślad po nich zaginął. Wobec powyższego wznowione prace archeologiczne na cmentarzu przykolegiackim przyczyniłyby się do pozyskania nowych materiałów. Umożliwiłyby one między innymi: a) opracowanie faz rozwoju nekropoli wynikających z długiego czasu użytkowania (kilkaset lat), b) prześledzenie jej cech przy kolejno budowanych kościołach (sytuacja rzadko spotykana w miastach polskich), c) a co najważniejsze w zmieniających się warunkach ustroju miejskiego, najpierw wczesnośredniowiecznego (XI-XIII w.) ośrodka grodowo-miejskiego, a później średniowiecznego miasta lokacyjnego (XIV-XV/XVI w.) i wreszcie wczesno-nowożytnego (XVII-XVIII w.)

Kolejna sprawa, to nieznanomość szerszego kontekstu osadniczego w ramach, którego funkcjonowały trzy wymienione kościoły, a szczególnie tzw. pierwszy romański (z unikatową płytą orantów) i drugi romański (typu bazylikowego z nietypowym dla Małopolski rozwiązaniem części prezbiterialnej). Wiadomo tylko, że obie świątynie romańskie zbudowane były pośrodku wyspy wiślickiej, tzn. na podgrodziu znajdującym się poza główną, dla wczesnego średniowiecza, strefą palatinalną (Regia). Podobnie rzecz się ma z kolegiatą. Wzniesiona została w centrum miasta lokacyjnego (przy rynku), co wynika z zasad urbanistycznych miasta średniowiecznego i teoretycznego studium w tym względzie, jakie stworzył prof. dr. hab. Tadeusz Zagrodzki. Zaplecze osadnicze i tej świątyni nigdy nie było przedmiotem metodycznych badań archeologicznych.

Biorąc pod uwagę dotychczasową wiedzę o stratygrafii nawarstwień kulturowych na stanowisku „Kolegiata”, nie ma żadnych podstaw do rozważań na temat warunków posadowienia pierwszego kościoła romańskiego. Nie sposób stwierdzić czy powstał on na surowym korzeniu, czy na podłożu starszego od niego (albo jednoczasowego z nim, ale wyłączonego z użytkowania) osadnictwa podgrodowego, tak jak to miało miejsce w przypadku kościoła św. Mikołaja znajdującego się nieopodal (ok. 30 m). Nie jest też rozstrzygnięta do końca kwestia fundatora (fundatorów) obu kościołów romańskich, ich funkcja (poza ogólnie określoną sakralną) w strukturze wiślickiej organizacji kościelnej, jak i powody przebudowy, a właściwie rozbudowy romańskiego zespołu świątynnego.

Uzupełnienie danych archeologicznych dotyczących stanowiska „Kolegiata” wieńczyłoby dyskusję na jego temat i niewątpliwie stanowiłoby interesujący element ekspozycyjny in situ nowego muzeum-skansenu archeologiczno-architektonicznego.

2/ Dotychczasowe wyniki badań na stanowisku „Dom Długosza” nie są mi znane i nie wiem, jaki będą miały zakres prace nad tym (lub przy tym) obiektem w projekcie „Modernizacja Muzeum Archeologicznego w Wiślicy”. Nie ulega wątpliwości, że bezpośrednie otoczenie tego budynku i warunki osadnicze, w jakich powstał i funkcjonował mogą wnieść wiele nowego do dziejów Wiślicy.

3/ Stanowisko „Kościół św. Mikołaja” (dawniej przy ul. Batalionów Chłopskich) znane jest ze względu na odkrycie hipotetycznej misy chrzcielnej (z IX lub X/XI w.) i kolejnego kościoła o wczesnej, romańskiej metryce. Funkcja tej świątyni, jak i samo jej wezwanie, nie są jednoznaczne w kontekście dwóch kościołów romańskich z podziemi kolegiaty.

Ustalenia odnośnie do kolejnych faz rozwoju osadnictwa na stanowisku „Kościół św. Mikołaja” są opublikowane i powszechnie znane. Nie ma powodu powracać do nich za wyjątkiem jednego zagadnienia, a mianowicie półkolistej struktury wykonanej z kryształów gipsu, czyli wspomnianej misy. Jej baptyzmalne przeznaczenie jednoznacznie zostało wykluczone w roku 2000. Jednak nie znaleziono wówczas wystarczających przesłanek, które pozwoliłyby określić jej pierwotne przeznaczenie (podsypka pod posadzkę budowli świeckiej lub sakralnej?). Kwestię tę pozostawiono otwartą i postawiono postulat weryfikacji terenowej, w celu uzyskania nowych źródeł. Nadarza się, więc jedyna okoliczność nowej prospekcji archeologicznej w związku z planowaną rozbiórką obecnego pawilonu muzealnego i budową nowego. W wyniku tych prac dojdzie do odsłonięcia nawarstwień kulturowych wokół kościoła i znajdującej się przy nim półkolistej struktury. Pole archeologicznych obserwacji rozszerzy się i będzie możliwe lepsze naświetlenie problemu badawczego z nią związanego, a miejmy nadzieję, że i jego rozwiązanie. Istotne znaczenie będzie też miało wykorzystanie doskonalszych, archeologicznych metod badawczych i dokumentacyjnych, niż te z lat 50.-60. XX w., kiedy to prowadzono prace wykopaliskowe na omawianym stanowisku.

Z kościołem św. Mikołaja wiąże się też problematyka występującego przy nim cmentarzyska. Nie są znane jego relacje z nekropolą przy kolegiacie, a szczególnie przy dwóch kościołach romańskich. Przebadanie przestrzeni cmentarnej między jej prezbiterium a zachodnią ścianą obecnego pawilonu przykrywającego relikty świątynne św. Mikołaja mogłoby rozstrzygnąć ten problem. W tym miejscu chcę też zwrócić uwagę na wyjątkowy charakter tej nekropoli. Decyduje o tym kilka grobów wyróżnionych płytami nagrobnymi. Jest to zjawisko unikatowe w skali wczesnych, przykościelnych cmentarzysk na ziemiach polskich. Przykrywanie grobów tego typu nagrobkami było w XI-XIII w. charakterystyczne dla pochówków przedstawicieli ówczesnych elit społecznych (hierarchów świeckich i duchownych), ale grzebanych w kościołach (np. grób bp. Maura w katedrze wawelskiej, pochówki opatów benedyktyńskich w Tyńcu lub cysterskich w Wąchocku). Cmentarzysko w Wiślicy wyróżnia się też spośród pozostałych miejsko-grodowych obiektów sepulkralnych obecnością kaplicy grobowej przylegającej bezpośrednio do kościoła. W trakcie badań w latach 50.-60. XX w. nekropola ta rozpoznana została w niewielkim tylko stopniu, ograniczającym się do bezpośredniego otoczenia świątyni. Wszystko wskazuje na to, że była ona duża i obejmowała znaczną część dzisiejszego Placu Solnego. Wiadomo, że ku wschodowi ciągnęła się aż po wschodnią jego granicę. Zasięg jej w kierunku południowym i północnym nie został określony. Zatem jeśli gmach muzeum ma powstać w zachodniej części Placu Solnego, a w jego pobliżu nowy pawilon nad kościołem św. Mikołaja, to z całą pewnością dojdzie do ujawnienia kolejnych grobów. Należy, więc przywiązywać dużą wagę do prac archeologicznych w tym miejscu. Ich istota zasadza się również w tym, że po fundacji miasta lokacyjnego najpierw przez Władysława Łokietka, a później przez Kazimierza Wielkiego, prześledzić tu będzie można zmiany w układzie przestrzennym miasta. Polegały one na rozebraniu murów kościoła romańskiego, likwidacji cmentarza i wytyczeniu traktu komunikacyjnego, łączącego dwie bramy miejskie północną (Buską) i południową (Krakowską). Archeologicznie przebieg drogi (platea busciensis wg Jana Długosza), jej konstrukcja i datowanie są słabo rozpoznane. Biorąc pod uwagę pozycję stratyfikacyjną traktować ją należy, jako znakomity, względny wyznacznik chronologiczny faz rozwoju i przekształceń ośrodka wiślickiego z przeżywającej się struktury grodowo-miejskiej w nowoczesne miasto średniowiecznej Małopolski. Z tym drugim etapem rozwoju wiąże się też mieszkalna, drewniana zabudowa, która powstała na wschód od kolegiaty i przy wzmiankowanym już trakcie. Jest ona przykładem budownictwa rozwijającego się poza rynkiem, ale w pobliżu kolegiaty i elitarnego budynku, jakim był „Dom Długosza”, a także przy głównym trakcie komunikacyjnym omijającym centrum miasta (nietypowe rozwiązanie). Ta forma średniowiecznego osadnictwa miejskiego częściowo została rozpoznana w latach 50.-60. XX w., w postaci solidnych, drewnianych, jednoizbowych domów. Dzisiaj nic konkretnego o nich powiedzieć nie można, ponieważ dokumentacja wykopaliskowa i cały pozyskany materiał źródłowy nie zachowały się, za wyjątkiem krótkich raportów powykopaliskowych. Powstaje, więc kolejna szansa odnowienia wiedzy na ten temat. Liczyć się też należy z możliwością natrafienia w zachodniej części Placu Solnego na drewniane pozostałości kościoła św. Mikołaja, wzmiankowanego przez Jana Długosza w Liber Beneficiorum. Kronikarz miał go „widzieć i

opisać". Nie mniejszą wagę przywiązywać należy do nawarstwień kulturowych wiążących się z nowożytnym osadnictwem wiślickim. Dotychczas nie było ono przedmiotem archeologicznych zainteresowań. Z badań terenowych Zespołu Badań nad Polskim Średniowieczem Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki Warszawskiej nie zachowała się żadna dokumentacja, ani materiały dotyczące tej fazy rozwoju miasta, a przecież badając różne jego części musiano też natrafiać na źródła z XVII-XVIII i XIX i XX stulecia.

Zasygnalizowane problemy badawcze nabierają rangę kluczowych z uwagi na stale zawężające się pole archeologicznych badań wykopaliskowych w Wiślicy z uwagi na rozwijającą się współczesną zabudowę miejską. Uzyskane nowe wyniki badań w połączeniu z archiwalnymi, z jednej strony i w pełnym wymiarze naukowym mogłyby znakomicie uzupełniać dotychczasową wiedzę o długich i interesujących dziejach Wiślicy. Z drugiej zaś strony w formie spopularyzowanej mogłyby być eksponowane w nowym muzeum i stać się przedmiotem ekspozycji in situ i trójwymiarowych wizualizacji muzealnych. Wszystko to wprowadziłoby muzeum wiślickie w krąg nowoczesnych obiektów tego typu.

Kreacje multimedialne wymuszają cyfrową metodę dokumentowania wykopalisk, co powinno być uwzględnione w kosztach projektu. Prowadzenie tradycyjnej dokumentacji na papierze milimetrowym, przy pomocy ołówka, gumki i kredek przestało już być standardem badań archeologicznych. Koniecznością i wymogiem współczesnej archeologii jest też wykorzystywanie wyników badań innych dyscyplin naukowych. Mam na uwadze wdrożenie następujących metod:

- geofizyczną, poprzedzającą samą eksplorację archeologiczną. Pozwala ona uszczegółowić przedmiot badań i przyspieszyć przebieg prac wykopaliskowych.

- dendrologiczną, dendrochronologiczną i rozpadu radioaktywnego węgla ^{14}C . Szczególnie istotne byłoby wykorzystanie dwóch ostatnich metod z uwagi na to, że pozwolą datować źródła (z surowców organicznych) niezależnie od postępowania archeologicznego w tym względzie.

- antropologiczną, ale w znacznie szerszym zakresie niż czyniono to dotychczas w Wiślicy. Poza określeniem płci i wieku zmarłych należałoby zadać pytanie o możliwość zrekonstruowania przeżyciowej wysokości ciał zmarłych i zmian patologicznych na kościach. Te z kolei pozwoliłyby wnioskować o trybie życia, a w niektórych przypadkach o przebytych chorobach i przyczynach śmierci, a także umożliwiłyby ocenę kondycji biologicznej i ogólny stan zdrowia poszczególnych osobników oraz populacji pogrzebanych na wymienionych wyżej cmentarzyskach. Obserwacje te można by śledzić na przestrzeni kilkuset lat i w zmieniających się warunkach społeczno-gospodarczych.

- badania stabilnych izotopów węgla i azotu. Metoda ta jest powszechnie stosowana w Europie Zachodniej. Na gruncie polskim dopiero raczkuje. Mimo to szybko się rozwija. W ostatnich latach wdrożona została dla pochówków szkieletowych z kilku, istotnych, elitarnych nekropoli państwa wczesnopiastowskiego (X/XI-XIII w. – np. w Bodzi k/Włocławka, Dziekanowicach /Ostrowa Lednickiego, Kałdusie /Totunia i kilku innych). Do tej grupy obiektów sepulkralnych należą też cmentarzyska z Wiślicy, chociażby te ze stanowiska „Kolegiata” i „Kościół św. Mikołaja”. Uzyskane dane dla populacji wiślickiej byłyby porównywalne z materiałami przede wszystkim wielkopolskimi, kujawskimi i pomorskimi. Stanowiłyby materiał analityczny pochodzący z małopolskiej pertynencji Państwa Gnieźnieńskiego, a później centrum domeny kazimierzowskiej. Metoda badania stabilnych izotopów węgla i tlenu służy do śledzenia przemieszczania się ludzi lub stwierdzania ich lokalnego pochodzenia. Zakłada, że „człowiek jest tym, co je”. Wykorzystanie jej wyników dla materiałów kostnych z Wiślicy miałoby znaczenie przy podjęciu pierwszej próby uzyskania odpowiedzi na pytanie o rodowód jej mieszkańców w okresie wczesnego- i późnego średniowiecza, a może też i nowożytnym. Byłoby to istotne przy rozważaniach na temat pochodzenia społeczności organizującej grodową (wczesno-piastowską) i miejsko-lokalną strukturę osadniczą. W dotychczasowych studiach rozważany był tylko problem pochodzenia i status społeczny fundatorów centrum wiślickiego, a nie genezy ludności go zamieszkującej. Zwrócenie uwagi na tę kwestię byłoby istotne dla dziejów Wiślicy. Wprowadzałoby ją również w nurt nowoczesnych studiów w tym zakresie.

- badania stałych izotopów strontu i tlenu. Analiza tych pierwiastków pozwala również śledzić migracje ludności. Ponadto umożliwia, z pewnym przybliżeniem, określić miejsce urodzenia człowieka, a przez to być wskazówką dla identyfikacji jego przynależności etnicznej. Metoda ta wykorzystuje do badań szkliwo zębów. Proces jego mineralizacji kończy się w dzieciństwie i nie zmienia się do końca życia. Z tego powodu skład izotopowy zębów sygnalizuje miejsce urodzenia lub pierwszych lat życia człowieka. Materiałem porównawczym jest skład izotopowy kości tułowia lub kończyn, który formuje się w tych miejscach, w których człowiek przebywał w wieku dorosłym. Metoda ta pozwala odpowiedzieć na pytanie czy badany osobnik był przybyszem, czy miejscowego pochodzenia. W archeologii etniczność bada się przez nadawanie atrybucji poszczególnym przedmiotom odkrywanych w grobach, po czym uznaje się, że świadczą one o

przynależności etnicznej osoby, z którą zostały znalezione. Zasadność takiego postępowania analitycznego jest dzisiaj wysoce dyskusyjna.

W przypadku badania stałych izotopów strontu i tlenu oraz węgla i azotu materiałem porównawczym są szczątki zwierzęce i roślinne. Danymi tymi dysponują odpowiednie laboratoria wykonujące ekspertyzy materiałów archeologicznych.

- badania DNA. Do pewnego stopnia metoda ta jest pomocna w określeniu pochodzenia człowieka. Dostarcza informacji o przekazywanych z pokolenia na pokolenie fragmentach DNA, nazywanych haplogrupami. Częstotliwość ich występowania w poszczególnych populacjach ludzkich różni się i może stanowić pewną przesłankę dla określenia migracji i pochodzenia poszczególnych osób lub grup ludzkich. Metoda ta w wymiarze mikro (np. jednej nekropoli) może wykazać pokrewieństwo (w linii żeńskiej) poszczególnych osobników. Trzeba jednak pamiętać, że nie ma w materiałach archeologicznych prostych i uniwersalnych metod rozpoznawania tożsamości społecznych badanych populacji.

- fizyko-chemiczne w odniesieniu do poszczególnych grup surowcowych pozyskanych zabytków ruchomych (glinianych, metalowych, szklanych, kościanych i innych) w celu szczegółowego rozpoznania ich cech surowcowych i w wielu przypadkach wskazania miejsca produkcji.

Przedstawiony przeze mnie zarys archeologicznego programu badawczego spełniałby wymogi współczesnej archeologii. Przede wszystkim włączyłby Wiślicę w nurt analogicznie badanych pozostałości, centralnych ośrodków monarchii wczesnopiastowskiej i późniejszych struktur miejskich. Pozwoliłby on również poznać nowe aspekty miejskiego osadnictwa lokacyjnego, tak słabo rozpoznanego dla Wiślicy, ale też pozostałości, średniowiecznych miast małopolskich średniej wielkości.

Przypuszczam, że zwieńczeniem całego przedsięwzięcia, w tym archeologicznego, byłaby monografia wydana w formie książkowej i cyfrowej. Wprowadziłaby ona do obiegu naukowego i popularno-naukowego nowe materiały z Wiślicy, opracowane wieloaspektowo i zgodnie ze współczesnymi wymogami naukowymi. Ich niezaprzeczalną wartością byłaby multidyscyplinarność.

Z wyrazami szacunku
Joanna Kalaga

V. ROZWIĄZANIA ARCHITEKTONICZNO – BUDOWLANE

5. PRZEZNACZENIE I PROGRAM UŻYTKOWY PROJEKTU BUDOWLANEGO

PRZEZNACZENIE

Zabezpieczenie i ochrona unikatowych obiektów dziedzictwa narodowego

PROGRAM UŻYTKOWY

Przedmiotowa inwestycja składa się z dwóch elementów:

- nowego pawilonu archeologicznego projektowanego w miejscu istniejącego pawilonu ochronnego nad relikami kościoła św. Mikołaja z tzw. misą chrzcielną w ul. Batalionów Chłopskich, przebudowanego i rozbudowanego
- zmodernizowanej i rozszerzonej ekspozycji archeologicznej w podziemiach kolegiaty z rytowaną gipsową posadzką tzw. płytą orantów, oraz relikami bazyliki romańskiej i murami należącymi do różnych faz budowy kolegiaty.

Projekt Pawilonu Archeologicznego przewiduje obniżenie poziomu obecnego dachu budynku (nowy poziom attyki: + 182,55), co otworzy pełny widok na korpus gotyckiego prezbiterium kolegiaty od strony Placu Solnego, zaś zagłębienie poziomu ul. Batalionów Chłopskich o około 100cm (poziom Placu Solnego: 180,00, poziom projektowanego zagłębienia: 179,00), co pozwoli na pełną widoczność relików murów przyziemia kościoła poprzez łukową szklaną ścianę od zewnątrz, zarówno z dolnego poziomu (zagłębienie), jak i z górnego poziomu (plac Solny). Poprzez szklany świetlik zlokalizowany na dachu pawilonu, relikty będą również widoczne z placu przy Kolegiacie. Łukową ścianę zaprojektowano na całej wysokości budynku z paneli szklanych, uzyskując tym samym wyizolowaną przestrzeń ekspozycyjną o ściśle regulowanych parametrach powietrza (temperatura 16-18 °C, wilgotność 55-60 %).

Wewnątrz zastosowane zostały chodniki ekspozycyjne z podłogowych paneli szklanych, za względów przeciwpożarowych zastosowano szkło bezpieczne na konstrukcji stalowej – malowanej, o szerokości około 150cm i na zmiennej wysokości wynikającej z koncepcji aranżacji i scenariusza wnętrza muzealnego.

Pawilon Archeologiczny składa się z holu wejściowego z kasą, szatnią, sklepikiem oraz sanitariatami, przestrzeni ekspozycyjnej i pomieszczenia technicznego..

Projekt modernizacji podziemia Kolegiaty przewiduje całkowitą modernizację ekspozycji tak pod względem niezbędnych zabiegów konserwatorskich przy reliktach architektonicznych reprezentujących wyszczególnione fazy takich jak wzmocnienia strukturalne, iniekcje stabilizujące, konserwacje wątków murów i elementów architektonicznych (zakres podany w części IV PFU), modernizacji systemu utrzymywania właściwej temperatury i wilgotności powietrza, wprowadzenia nowego systemu instalacji oświetleniowej, iluminacyjnej i multimedialnej, oraz nowej estetyzacji pomostów widokowych, zakładającej likwidację żelbetowych chodników i wprowadzenie w ich miejsce szklanych pomostów nie przesłaniających warstw i elementów stratygraficznych.

Niezbędna modernizacja ekspozycji w podziemiach Kolegiaty jest uwarunkowana całkowitą eliminacją zagrożeń i usunięciem skutków zawilgocenia.

W celu eliminacji penetracji wody opadowej w strukturę fundamentów Kolegiaty zaprojektowano żelbetowy mur oporowy o grubości 20cm wokół murów przyziemia i fundamentowych Kolegiaty zachowanych poniżej poziomu otaczającego terenu, pełniącego rolę bariery zamykającej drogę penetracji dla wód opadowych i gruntowych. Jego przebieg wyznaczono wzdłuż północnej i południowej ściany Kolegiaty w odległości 310cm od murów nawy i 380 – 470 cm od murów prezbiterium. Od strony zachodniej odległość muru oporowego zwiększono do 830 cm z uwagi na wysunięte przed obecną fasadę kolegiaty, podziemne relikty dwu wieżowego tzw. westwerku XII wiecznej romańskiej bazyliki. Powstałe w ten sposób obejście wykorzystane zostało na cele ekspozycji i usprawnienia ruchu grup zwiedzających coraz liczniej zabytki Wiślicy.

Zaprojektowano strop nad obejściem, na którym znajdzie się izolacja pozioma, połączona z izolacją pionową ułożoną po zewnętrznej stronie muru oporowego.

Projekt przewiduje włączenie do rozbudowanego, zewnętrznego ciągu ekspozycyjnego części piwnicznej dzwonnicy, w której zostanie umieszczone awaryjne wyjście ewakuacyjne.

5. 1. ZESTAWIENIE POMIESZCZEŃ

Poziom parteru – kondygnacja 0

L.p.	Nazwa pomieszczenia	Posadzka	Powierzchnia użytkowa
P01	HALL WEJŚCIOWY	gress	62,40m ²
P02	KASA/SZATNIA/SKLEPIK	gress	9,70m ²
P03A	TOALETA DAMSKA	gress	9,00m ²
P03B	TOALETA MĘSKA	gress	8,80m ²
P03C	TOALETA DLA NIEPEŁNOSPRAWNYCH	gress	5,10m ²
P04	SALA EKSPOZYCYJNA	gress	252,70 m ²
P05	POM. TECHNICZNE	wylewka betonowa	25,40m ²
P06	SALA MULTIMEDIALNA	gress	39,80m ²
P07	POM. TECHNICZNE	wylewka betonowa	33,00m ²
P08	KOMUNIKACJA	gress	171,20m ²
P09	KOMUNIKACJA	gress	21,60m ²
P10	SALA EKSPOZYCYJNA	gress	327,00m ²
P11	KOMUNIKACJA	gress	8,40m ²
P12	KOMUNIKACJA	gress	25,00m ²
P13	SALA EKSPOZYCYJNA	gress	152,80m ²
P14	KOMUNIKACJA / EKSP. SPECJALISTYCZNA	gress	140,30m ²
P15	KOMUNIKACJA / EKSP. SPECJALISTYCZNA	gress	81,80m ²
P16	KOMUNIKACJA	gress	5,30m ²
P17	POM. TECHNICZNE	wylewka betonowa	45,10m ²
			Suma: 1424,40m ²

Powierzchnia użytkowa w sumie: 1 424,40m²
Powierzchnia zabudowy: 1052,87 m²
Kubatura netto: 4642,45 m³

6. FORMA ARCHITEKTONICZNA I FUNKCJA OBIEKTU BUDOWLANEGO, SPOSÓB JEGO DOSTOSOWANIA DO KRAJOBRAZU I OTACZAJĄCEJ ZABUDOWY ORAZ SPOSÓB SPEŁNIENIA WYMAGAŃ, O KTÓRYCH MOWA W ART. 5 UST. 1.

6.1. BRYŁA BUDYNKU

Pawilon Archeologiczny to parterowy budynek, którego górna część zadaszenia pawilonu – attyka, znajduje się na poziomie 182,55m n.p.m. i wystaje lekko ponad poziom terenu przy Kolegiacie. Pawilon zachodnią ścianą ściśle przylega do podziemia Kolegiaty – istniejącego muru oporowego. Pawilon od strony wschodniej, zaprojektowano w formie łukowatej ściany, w dużej części przeszklonej, eksponującej relikty kościoła.

Projektowana rozbudowa podziemia Kolegiaty znajduje się w całości poniżej poziomu terenu.

6.3. Elewacje

Elewacje Pawilonu Archeologicznego, zostały wykonane z dwóch materiałów. Rozróżniono część przeszkloną oraz pełną. Na przeszklony fragment elewacji, zastosowano aluminiowy system fasadowy, zachowując pionowy podział przeszklonej elewacji na równe moduły: 140cm. Na pozostałej części budynku, zastosowano płyty betonowo-włókniste o wymiarach 30x140cm. Zachowano pionowy podział elewacji na moduł: 140cm, wprowadzając dodatkowo poziomy podział, który zwiększa swoją intensywność w miejscach wentylacji. Płyty montowane są na systemowym, aluminiowym ruszcie. Systemowy montaż płyt elewacyjnych został zaprojektowany w sposób ukrywający styk montażowy.

6.2. FUNKCJA BUDYNKU

Zabezpieczenie i ochrona unikatowych obiektów dziedzictwa narodowego wraz z częścią ekspozycyjną – muzealną i funkcjami towarzyszącymi: sala multimedialna, kasa, sklepik, szatnia, sanitariaty, pomieszczenia techniczne.

6.3. DOSTOSOWANIE DO KRAJOBRAZU/OTOCZENIA

Uczytelnienie formy oraz ekspozycję walorów przewiduje obniżenie poziomu obecnego dachu budynku (182,55- poziom attyki), co otworzy pełny widok na korpus gotyckiego prezbiterium kolegiaty od strony Placu Solnego, zaś zagłębienie poziomu ul. Batalionów Chłopskich o około 100cm (poziom Placu Solnego: 180,00, poziom zagłębienia: 179,00), pozwoli na pełną widoczność reliktyw murów przyziemia kościoła poprzez łukową szklaną ścianę od zewnątrz, zarówno z dolnego (zagłębienie), jak i z górnego poziomu (plac Solny).

Projekt elewacji pawilonu oraz dobór materiałów nie będzie zaburzał odbioru reliktyw.

VI. DANE KONSTRUKCYJNO - BUDOWLANE

W projekcie zastosowano izolację termiczną o parametrze: $\lambda_D=0,038$.

7. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA KONSTRUKCJI OBIEKTU.

7.1 Fundamenty

Posadowienie modernizowanego przyziemia kolegiaty przewidziano do wykonania w sposób bezpośredni na żelbetowych ławach fundamentowych wzmocnionych dodatkowo systemem mikropali w obrębie ściany frontowej od strony ul. Batalionów Chłopskich. Fundament podziemia Kolegiaty to żelbetowa płyta fundamentowa o grubości 25cm, wylewana na chudy beton o grubości 10cm. Zgodnie z projektem konstrukcji.

7.2 Podłogi i posadzki

Projektowane podłogi to płyta żelbetowa wylewana na grunt uprzednio wyrównany i utwardzony chudym betonem. Projektuje się podłogi podniesione z 5cm przestrzenią instalacyjną, następnie wykończone gressem, w części pomieszczeń technicznych posadzkę stanowi wylewka betonowa.

7.3 Ściany nośne

Mur oporowy o grubości 40cm – istniejący. Projektowane ściany nośne o grubości 20cm, żelbetowe.

7.3 Słupy

W Pawilonie Archeologicznym, projektuje się słupy stalowe w rozstawie 2,8m. W części przeszkleń, zaprojektowano słupy stalowe o przekroju kołowym Ø219.1x16.

7.4 Ściany działowe

W części sanitarnej, zaprojektowano ścianki działowe z płyt g-k o grubości 10cm.

7.5 Schody

W obiekcie znajduje się istniejąca klatka schodowa. Projektuje się ewakuacyjną klatkę schodową wewnątrz wieży kościoła tech. żelbetowa – zgodnie z projektem konstrukcji. Schody zewnętrzne w Pawilonie Archeologicznym należy wykonać, jako stalowe na belkach uformowanych jako łamane o układzie jednoprzęsłowym.

7.5 Stropodach

Stropodach nad częścią reliktyw zabytkowych ruin należy wykonać, jako jednopowłokowy stropodach pełny ułożony na stalowych belkach ażurowych. Belki ażurowe stanowiące element wsporczy stropodachu należy wykonać z profili dwuteowych gorącowalcowanych HEB 200 o wysokości użytkowej belek 350mm. Płytę stropodachu należy wykonać w postaci płyty żelbetowej grubości 10cm wylewanej na szalunku traconym wykonanym z blachy trapezowej. W część podziemia Kolegiaty, zaprojektowano płytę żelbetową o grubości 20cm.

7.6 Stolarka okienna i drzwiowa

Stolarkę, zarówno okienną jak i drzwiową, projektuje się w całości jako nową, zgodnie z zestawieniem stolarki na rysunku: PBA10. Okna i drzwi projektowane w aluminiowym systemie fasadowym, zestaw szklany: szyba zespolona z laminowaną szybą zewnętrzną.

7.7 Odprowadzenie wody deszczowej

Odprowadzenia liniowe, zaprojektowano wzdłuż wschodniej elewacji Pawilonu Archeologicznego. Odprowadzenie wody deszczowej z stropodachu Pawilonu Archeologicznego zapewniono poprzez ukształtowanie spadków o wartości 1% w stronę Kolegiaty, gdzie zaprojektowano korytko odprowadzające wodę do studzienek. Wokół fundamentu nowoprojektowanego obejścia podziemia Kolegiaty, zaprojektowano drenaż.

VII. INFORMACJE I WYMAGI ZEWNĘTRZNE

8. KATEGORIA GEOTECHNICZNA

Inwestycję zaliczono do II kategorii geotechnicznej, w prostych warunkach gruntowych.

9. CHARAKTERYSTYKA EKOLOGICZNA BUDYNKU

ZAPOTRZEBOWANIE W WODĘ I ODPROWADZENIE ŚCIEKÓW

Projektowane zapotrzebowanie w wodę wynosi – według projektu instalacji wod-kan. Ścieki będą miały parametry ścieków socjalno-bytowych, zatem nie zagrażają środowisku. Szczegółowe informacje dot. zapotrzebowania w wodę i odprowadzanie ścieków wg opracowania branży instalacyjnej.

WYTWARZANIE ODPADÓW STAŁYCH I SPOSÓB ICH UTYLIZACJI

Odpady będą gromadzone w wydzielonym miejscu, wyznaczonym przez gminę.

WPLYW NA ŚRODOWISKO

Nowo projektowany budynek nie wpływa negatywnie na środowisko. Określona funkcja nie przewiduje wystąpienia jakichkolwiek szkodliwych emisji hałasu, wibracji czy promieniowania elektromagnetycznego.

10. WARUNKI OCHRONY PRZECIWPOŻAROWEJ

10.1. INFORMACJA O POWIERZCHNI WYSOKOŚCI I LICZBIE KONDYGNACJI – STAN PROJEKTOWANY

Odległość między zewnętrznymi ścianami rozpatrywanego budynku i budynków sąsiednich zaliczonych do ZL, nie powinna być mniejsza niż 8 m, przy założeniu, że ściany tych budynków mają na powierzchni większej niż 65% klasę odporności ogniowej co najmniej E60. Jeżeli ściana zewnętrzna budynku ma na powierzchni mniejszej 65% (lub mniej niż 30%) klasę odporności co najmniej E60, wówczas odległość między ścianami tych budynków należy zwiększyć odpowiednio na co najmniej 12 m (lub 16 m).

powierzchnia użytkowa:	1 424,40m ²
powierzchnia zabudowy:	1052,87 m ²
wysokość budynku:	3,35 m (Attyka Pawilonu 3,55 m) 20,5 m (kalenica Kolegiaty 33,7 m)
ilość kondygnacji:	1 podziemna
grupa wysokości:	średniowysoki, ŚW

10.2 CHARAKTERYSTYKA ZAGROŻENIA POŻAROWEGO, W TYM PARAMETRY POŻAROWE MATERIAŁÓW NIEBEZPIECZNYCH POŻAROWO.

Na terenie muzeum w tym Sali dydaktycznej i innych pomieszczeniach nie będą przechowywane materiały niebezpieczne pożarowo.

Jedynymi materiałami palnymi pochodzenia są elementy wyposażenia pomieszczeń. meble z materiałów naturalnych i tworzyw sztucznych o temp. zapalenia > 2000C; spalanie materiałów powoduje temperaturę pod dachem ok. 800-9000C,

tworzywa spienione jako wypełnienie mebli tapicerowanych o temp. zapalenia > 2500C; spalanie powoduje temperaturę pod dachem ok. 800-9000C,

artykuły biurowe, papier, książki, pojemniki, kosze; temperatura zapalenia > 2000C,

wyroby z tkanin naturalnych i sztucznych (odzież, buty pracowników); temperatura zapalenia > 2000C,

elementy drewniane, karton, folia i taśma polietylenowa (opakowania towaru dla stołówki) o temperaturze zapalenia od 250 do 4700C; spalanie tych materiałów powoduje powstanie silnego zadymienia i wysokich temperatur ok. 800-9000C,

ciecze palne (dezodoranty, kosmetyki, pasty do podłogi, farby, rozcieńczalniki) o temperaturze

10.3 KATEGORIE ZAGROŻENIA LUDZI, PRZEWIDYWANA LICZBĘ OSÓB NA KAŻDEJ KONDYGNACJI I W POSZCZEGÓLNYCH POMIESZCZENIACH

Zgodnie z § 209, Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. wraz z późniejszymi zmianami kwalifikuje się projektowaną przebudowę, rozbudowę do kategorii zagrożenia ludzi ZL III – budynek użyteczności publicznej (obiekt muzealny - dydaktyczny)

Wszystkie pomieszczenia muzealne oraz sale dydaktyczną zaprojektowano dla mniej niż 50 osób w każdym pomieszczeniu. Przewidywana liczba osób w muzeum (podziemia kolegiaty i pawilon archeologiczny) to 70 osób (30 osób sala dydaktyczna oraz dwie grupy zwiedzających, każda po 20 osób).

10.4 PRZEWIDYWANA GĘSTOŚĆ OBCIĄŻENIA OGNIOWEGO

Dla budynków zaliczonych do kategorii zagrożenia ludzi, nie ustala się parametru gęstości obciążenia ogniowego. Jednak w budynku o funkcji muzealnej będącej przedmiotem inwestycji występują również

pomieszczenie techniczne PM wydzielone pożarowo jako oddzielne strefy pożarowe tj: pomieszczenia wentylatorni rozdzielni elektrycznej, serwerowni oraz stacji trafo gdzie Qd wynosi do 4000MJ/m².

10.5 OCENA ZAGROŻENIA WYBUCHEM POMIESZCZEŃ ORAZ PRZESTRZENI ZEWNĘTRZNYCH

W budynku (wydzielonych strefach pożarowych) nie występują pomieszczenia oraz przestrzenie zewnętrzne zagrożone wybuchem.

10.6 KLASA ODPORNOŚCI POŻAROWEJ BUDYNKU ORAZ KLASA ODPORNOŚCI OGNIOWEJ I STOPIEŃ ROZPRZESTRZENIANIA OGIA ELEMENTÓW BUDOWLANYCH;

1) Klasa odporności pożarowej przebudowywanej, rozbudowywanej części budynku: Przedmiotowa część budynku została zaprojektowana w klasie odporności pożarowej „B”.

2) Klasa odporności ogniowej elementów budowlanych

Elementy budowlane rozpatrywanego budynku powinny posiadać klasy odporności ogniowej nie mniejsze niż:

- główna konstrukcja nośna – R 120,
- konstrukcja nośna (zarówno części naziemnej jak i podziemnej) – R 120,
- stropy – REI 60,
- stropy oddzielenia przeciwpożarowego – REI 60 (z materiałów niepalnych),
- ściany oddzielenia przeciwpożarowego - REI 120 (z materiałów niepalnych),
- ściany wewnętrzne – EI 30,
- ściany i stropy stanowiące obudowę wydzielonej pożarowo i oddymianej klatki schodowej – REI 60,
- konstrukcja dachu – R 30,
- przekrycie dachu – RE 30,
- biegi i spoczniki schodów służących do celów ewakuacji – R 60 (z materiałów niepalnych),
- okna i drzwi w ścianach oddzielania przeciwpożarowego – EI 60

Wszystkie elementy wydzielonej części budynku powinny być nierozprzestrzeniające ognia (NRO) – przykrycie dachu klasy BROOF(t1), elementy budynku z wyjątkiem ścian zewnętrznych (przy działaniu ognia od zewnątrz) wykonane z wyrobów klasy co najmniej B z dodatkową klasyfikacją d0 lub stanowiące gotowy wyrób mający tę klasę, przy czym w przypadku elementów warstwowych ich warstwa izolacyjna powinna mieć klasę reakcji na ogień co najmniej E, ściany zewnętrzne z uwagi na działanie ognia od zewnątrz powinny być sklasyfikowane wprost jako nierozprzestrzeniające ognia (NRO) według właściwej Polskiej Normy (nie dotyczy ścian wykonanych w całości z materiałów niepalnych).

Nie przewiduje się stosowania palnej izolacji cieplnej przekrycia dachu.

10.7 PODZIAŁ OBIEKTU NA STREFY POŻAROWE

Maksymalna dopuszczalna powierzchnia strefy pożarowej zakwalifikowanej do ZL III nie powinna przekraczać 5 000 m².

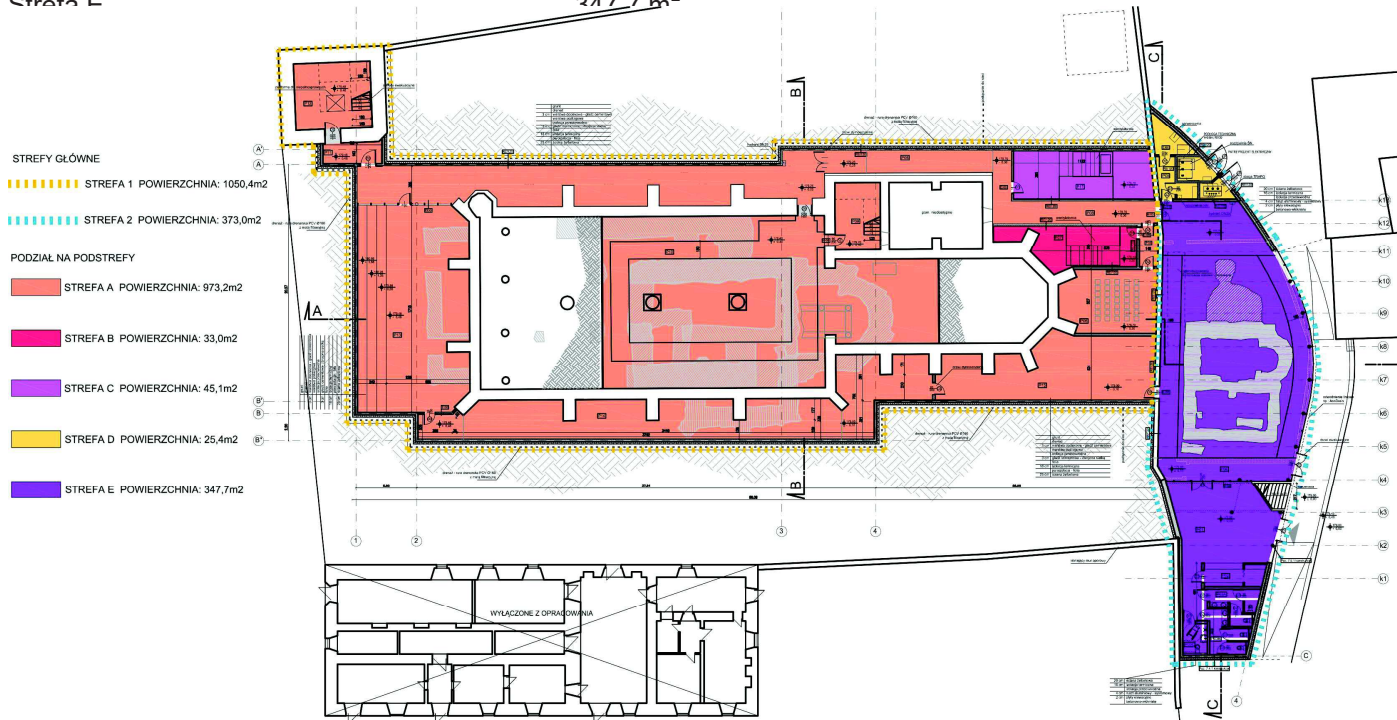
W celu zapewnienia bezpieczeństwa pożarowego i bezpiecznych warunków ewakuacji, wydzielone strefy pożarowe muzeum zostaną ze względu na bezpieczeństwo pożarowe dostosowane do stanu, w którym będzie akceptowalny stan bezpieczeństwa pożarowego. Zgodnie z § 227 dopuszczalna powierzchnia strefy pożarowej dla budynku użyteczności publicznej zakwalifikowanego do kategorii zagrożenia ludzi ZL III i zaliczonego do grupy budynków średniowysokich(SW) wynosi 5000 m².

Powierzchnie wewnętrzne stref pożarowych wynoszą:

ZL III	1 424,40m ²
STREFY GŁÓWNE	
Strefa 1 (podziemia Kolegiaty)	1050,4 m ²
Strefa 2 (Pawilon Archeologiczny)	373,1 m ²

PODZIAŁ NA PODSTREFY

Strefa A	973,2 m ²
Strefa B	33,0 m ²
Strefa C	45,1 m ²
Strefa D	25,4 m ²
Strefa E	347,7 m ²

Biorąc pod uwagę istniejące uwarunkowania techniczne i architektoniczne, podział budynku na strefy i podstrefy pożarowe powinien zostać wykonany w szczególności poprzez wykorzystanie opisanych poniżej rozwiązań techniczno-budowlanych:

Zastosowanie elementów oddzielenia przeciwpożarowego, które:

wykonane będą z materiałów niepalnych,

będą posiadały klasę odporności ogniowej REI 120 w przypadku ścian i REI 60 w przypadku stropów (REI 120 dla stropów oddzielających pomieszczenia strefy pożarowej w podziemnym garażu do strefy ZL), będą wzniesione na własnym fundamencie lub konstrukcji o klasie odporności ogniowej w zakresie nośności (R) równej klasie odporności ogniowej elementu,

w przypadku ścian oddzielenia przeciwpożarowego, będą posiadały w miejscu ich przylegania do lica ściany zewnętrznej budynku, na całej wysokości, pionowy pas z materiału niepalnego o szerokości co najmniej 2 m i klasie odporności ogniowej EI 60.

Zamknięcie otworów drzwiowych w ścianach oddzielenia przeciwpożarowego drzwiami o klasie odporności ogniowej co najmniej EI 60 (z samozamykaczami).

Zapewnienie nierozprzestrzeniania ognia (NRO) dla przekrycia dachu.

Zastosowanie w zabezpieczeniu przejść instalacji przez elementy oddzielenia przeciwpożarowego z uwagi na możliwość rozprzestrzeniania się pożaru (patrz rozdział poniżej).

Istniejąca konstrukcja nośna stropu, która oddziela Kolegiatę od podziemnej ekspozycji to stalowa kratownica, wykończona od strony Kolegiaty betonowymi płytami i kamienną posadzką. Ze względów przeciwpożarowych, stalowa kratownica zostanie zabezpieczona atestowanym systemem z niepalnymi płytami GKF, dzięki czemu zostanie osiągnięta wymagana ognioodporność dla przegrody REI 60.

Ściana zewnętrzna Pawilonu Archeologicznego, to ściana żelbetowa o grubości 20cm, w części przeszklonej, konstrukcję nośną stanowią stalowe słupy o przekroju kołowym Ø219.1x16.

Przejścia przewodów wentylacyjno – klimatyzacyjnych przez ściany i stropy stanowiące elementy oddzielenia przeciwpożarowego, na granicy stref pożarowych zabezpieczone zostaną alternatywnie poprzez:

- klapy odcinające o odporności EIS (ścian/stropów) lub
- wykonanie, w przestrzeniach których nie obsługują, systemowej obudowy kanałów spełniającej wymaganą odporność ogniową.

10.8 INFORMACJA O USYTUOWANIU BUDYNKU Z UWAGI NA BEZPIECZEŃSTWO POŻAROWE

Pawilon archeologiczny, Kolegiata NMP usytuowane są na działkach nr: 1210, 1211, 437, 436, 433, 670. Wiślica. Budynki będące przedmiotem opracowania usytuowane są zgodnie z § 271 rozporządzenia MI

10.9 INFORMACJA O WARUNKACH I STRATEGII EWAKUACJI

Budynek został podzielony na dwie główne strefy pożarowe, pierwsza obejmuje podziemie Kolegiaty wraz z nowoprojektowanym obejściem, druga strefa obejmuje nowoprojektowany Pawilon Archeologiczny.

W strefie 1 wydzielono drogę ewakuacyjną (dojście), zgodnie z § 256 przy dwóch dojściach – jedno do klatki schodowej, zlokalizowanej wewnątrz wieży Kolegiaty, i drugie do osobnej strefy pożarowej – długość dojścia to 60m. Wszystkie elementy, które pojawiłyby się na drodze ewakuacyjnej, nie będą zmniejszać szerokości drogi (min. 1,4m) i będą wykonane z materiałów niepalnych. Klatka schodowa została poprzedzona przedsionkiem przeciwpożarowym, z zapewnioną wentylacją. Schody projektowane zgodnie z warunkami technicznymi. Grawitacyjny system oddymiania tej klatki uzgodniony w oparciu o rozwiązania zamienne.

W strefie 2 wyznaczono dwie drogi ewakuacyjne – do drzwi zewnętrznych, prowadzących bezpośrednio na zewnątrz obiektu – Plac Solny, oraz wyjście do drugiej strefy pożarowej. Ewakuacja w tej strefie odbywa się szklanymi podestami usytuowanymi na konstrukcji stalowej zabezpieczonej do klasy odporności ogniowej R 60.

Długość przejść i dojść ewakuacyjnych oraz szerokość poziomych dróg i wyjść ewakuacyjnych.

Długość przejść ewakuacyjnych dla pomieszczeń ZL III:	40 m,
Długość dojść ewakuacyjnych dla pomieszczeń ZL III	- 30 m przy jednym dojściu 60m przy dwóch kierunkach
Szerokość przejść ewakuacyjnych	0,6 m/100 osób, minimum 0,9 m.
Szerokość poziomych dróg ewakuacyjnych	0,6 m/100 osób, minimum 1,4 m, dopuszcza się zmniejszenie szerokości drogi ewakuacyjnej do 1,2 m jeżeli jest ona przeznaczona do ewakuacji nie więcej niż 20 osób.
Szerokość wyjść ewakuacyjnych z pomieszczeń	0,6 m/100 osób, minimum 0,9 m.

Szerokość wyjść ewakuacyjnych ze stref pożarowych ZL oraz na zewnątrz obiektów - minimum 0,9 m.

10.10 SPOSÓB ZABEZPIECZENIA PRZECIWPOŻAROWEGO INSTALACJI UŻYTKOWYCH

W miejscach przejść instalacyjnych przez ściany i stropy oddzielenia przeciwpożarowego (rozdzielni, stacji trafo, pom. technicznego) powinny być wykonane przepusty o klasie odporności ogniowej tej przegrody (dla instalacji wentylacyjnych powinny być zastosowane przeciwpożarowe kłapy odcinające, zawory przeciwpożarowe, itp. o klasie EIS 60 przegrody lub powinien być wykonany w tej klasie „tranzyt” przewodu przez strefę, której on nie obsługuje).

Przepusty w ścianach przestrzeni budynku, które są wydzielone pożarowo, a nie stanowią odrębnych stref pożarowych, powinny spełniać powyższy warunek w przypadku, gdy ich średnica przekracza 4 cm, a wymagana klasa odporności pożarowej przegród, w których występują wynosi co najmniej EI 60 (dotyczy tzw. "pomieszczeń zamkniętych", jak np. wydzielone klatki schodowe, rozdzielnie, serwerownie, itp).

Dla pojedynczych rur instalacji wodnych, kanalizacyjnych i ogrzewczych, wprowadzanych przez ściany i stropy do pomieszczeń higieniczno sanitarnych, dopuszcza się nie instalowanie przepustów, o których mowa powyżej.

Budynek powinien być wyposażony w przeciwpożarowy wyłącznik prądu.

Przewody wentylacyjne oraz drzwiczki rewizyjne do nich powinny być wykonane z materiałów niepalnych (o klasie reakcji na ogień co najmniej A2 z dodatkową klasyfikacją d0).

Elastyczne elementy służące do połączenia przewodów z elementami instalacji, wentylatorami lub innymi urządzeniami powinny być wykonane co najmniej z materiałów trudno zapalnych.

Wszelkie izolacje cieplne i akustyczne zastosowane w występujących w obiekcie instalacjach powinny być wykonane w sposób zapewniający nierozprzestrzenianie ognia (wyroby liniowe stosowane do termicznej (cieplnej) lub akustycznej izolacji przewodów instalacji: wodociągowej, kanalizacyjnej, klimatyzacyjnej i ogrzewczej należy wykonać z materiałów zapewniających nierozprzestrzenianie ognia tj. wyrobów klasy reakcji na ogień co najmniej BL lub B z dodatkową klasyfikacją d0, przy czym warstwa izolacyjna elementów warstwowych powinna mieć klasę reakcji na ogień co najmniej E).

Instalacje wentylacji mechanicznej i klimatyzacji powinny spełniać następujące wymagania:

- 1) przewody wentylacyjne powinny być wykonane i prowadzone w taki sposób, aby w przypadku pożaru nie oddziaływały siłą większą niż 1 kN na elementy budowlane, a także aby przechodziły przez przegrody w sposób umożliwiający kompensację wydłużeń przewodu,
- 2) zamocowania przewodów do elementów budowlanych powinny być wykonane z materiałów niepalnych (o klasie reakcji na ogień co najmniej A2 z dodatkową klasyfikacją d0), zapewniających przejście siły powstającej w przypadku pożaru w czasie nie krótszym niż wymagany dla klasy odporności ogniowej przewodu lub klapy odcinającej,
- 3) w przewodach wentylacyjnych nie należy prowadzić innych instalacji,
- 4) filtry i tłumiki powinny być zabezpieczone przed przeniesieniem się do ich wnętrza palących się cząstek.

Dopuszcza się zainstalowanie w przewodzie wentylacyjnym wentylatorów i urządzeń do uzdatniania powietrza pod warunkiem wykonania ich obudowy o klasie odporności ogniowej E I 60.

Urządzenia, których funkcjonowanie jest niezbędne w przypadku pożaru, powinny:

być zasilane poprzez zespoły kablowe (przewody i kable wraz z ich zamocowaniami) zapewniające ciągłość dostawy energii przez wymagany czas (szczegółowe ustalenia w tym zakresie na etapie projektowania tych urządzeń),

Przewody wentylacyjne i klimatyzacyjne w miejscu przejścia przez elementy oddzielenia przeciwpożarowych oraz inne elementy (ściany, stropy) posiadające klasę odporności ogniowej, co najmniej EI60, powinny być wyposażone w przeciwpożarowe klapy odcinające o klasie odporności ogniowej (EIS) równej klasie odporności ogniowej elementu oddzielenia przeciwpożarowego. Instalacja odgromowa.

Instalację odgromową należy zaprojektować, dostarczyć i zamontować zgodnie z polskimi normami oraz stosowanymi zasadami i instrukcjami. Po wykonaniu instalacja podlega odbiorowi. Wykonawca jest odpowiedzialny za rozestanie niezbędnych powiadomień o odbiorze i uzyskanie odbiorów.

Ochronę odgromową dla modernizowanego obiektu zaprojektowano zgodnie z poziomem ochrony III według PN-IEC 61024-1 „Ochrona obiektów przed wyładowaniami elektrycznymi”. Jest to ochrona na poziomie 80%. w związku z tym oczka siatki nie powinny być większe niż 15 x 15 m, a odległość między przewodami odprowadzającymi nie większa niż 15m. Wszędzie należy stosować materiały odporne na korozję. POZIOM OCHRONY WG PN-IEC 61024-1-1:200

10. 11. INSTALACJE PRZECIWPOŻAROWE W OBIEKCIE

Budynek zostanie wyposażony w:

- instalację wodociągową przeciwpożarową – 2 hydranty DN25,
- awaryjne oświetlenie ewakuacyjne - we wszystkich pomieszczeniach przeznaczonych na pobyt ludzi oraz na drogach ewakuacyjnych;
- podświetlane znaki ewakuacyjne;
- system sygnalizacji przeciwpożarowej;
- system oddymiania klatki schodowej w wieży kolegiaty;
- przeciwpożarowy wyłącznik prądu (PWP)

INSTALACJA WODOCIĄGOWA PRZECIWPOŻAROWA.

Obiekt w strefie pożarowej ZL III zostanie wyposażony w hydranty wewnętrzne Ø 25 mm z węzłem półsztywnym. Zasięg hydrantu w poziomie („po rzeczywistej drodze”) obejmuje całkowitą chronioną powierzchnię, z uwzględnieniem długości odcinka węża hydrantu wewnętrznego (30 m) i efektywnego zasięgu rzutu prądów gaśniczych (3 m) w sumie 33 m. Minimalna wydajność przy jednoczesnym poborze wody dla 2 – óch sąsiednich hydrantów mierzona na wylocie prądownicy będzie wynosić 2,0 dm³/s (z uwzględnieniem oporów hydraulicznych). Wydajność jednego hydrantu Ø 25 mm co najmniej 1,0 dm³/s przy ciśnieniu nie mniejszym niż 0,2 MPa.

Po wykonaniu instalacji będzie dokonany pomiar wydajności i ciśnienia hydrantów, pomiary udokumentowane będą protokołami. Instalacja przeciwpożarowa będzie wykonana zgodnie z rozporządzeniami MSWiA oraz zgodnie z odpowiednimi Polskimi Normami.

AWARYJNE OŚWIETLENIE EWAKUACYJNE.

Oświetlenie awaryjne ewakuacyjne zaprojektowane zgodnie z wymogami Polskich Norm i przepisów wykonawczych w zakresie oświetlenia awaryjnego.

W zakresie oświetlenia awaryjnego ewakuacyjnego budynku zastało zaprojektowane:

- Oświetlenie awaryjne korytarzy i dróg ewakuacyjnych,
- W strefach ciągów komunikacyjnych oraz w pomieszczeniach sanitarnych projektuje się wydzielone oprawy zasilania awaryjnego oznaczone, jako AW Oprawy wyposażać w inwertery z akumulatorami. Z podtrzymaniem min. 1h zgodnie z PN . Ze względów prawnych i gwarancyjnych należy prowadzić stałą, zgodną z normami i wymaganiami producenta konserwację i testy opraw oświetlenia awaryjnego, których termin i zakres należy odnotować każdorazowo w dzienniku przeglądów.

W celu zapewnienia odpowiedniego natężenia oświetlenia ewakuacyjnego, oprawy oświetlenia awaryjnego lub ewakuacyjnego zostaną rozmieszczone:

- przy każdych drzwiach wyjściowych przeznaczonych do wyjścia ewakuacyjnego,
- w pobliżu schodów, tak, aby każdy stopień był oświetlony bezpośrednio,
- w pobliżu każdej zmiany poziomu,
- przy każdej zmianie kierunku,
- przy każdym skrzyżowaniu,
- w pobliżu każdego urządzenia przeciwpożarowego i przycisku alarmowego,

Natężenie oświetlenia awaryjnego zgodnie z PN , na poziomie min. 1 lx na drogach ewakuacji, 5lx w pobliżu urządzeń ppoż. Takich jak hydranty czy przyciski ROP oraz dodatkowe oświetlenie przestrzeni otwartych (wyjście ewakuacyjne na zewnątrz).

Niezależnie od awaryjnego oświetlenia ewakuacyjnego należy przewidzieć podświetlane znaki bezpieczeństwa pracujące „na jasno” - przy projektowaniu należy uwzględnić wymagania Polskich Norm PN-EN 1838: 2005 Wyposażenie oświetlenia. Oświetlenie awaryjne oraz PN-EN 50172: 2005 Systemy awaryjnego oświetlenia ewakuacyjnego

PODŚWIETLANE ZNAKI EWAKUACYJNE

Drogi ewakuacyjne (pomieszczenia, korytarze, klatki schodowe, wyjścia ewakuacyjne), niezależnie od awaryjnego oświetlenia ewakuacyjnego zostały wyposażone w podświetlane znaki ewakuacyjne o natężeniu światła na powierzchni co najmniej 1,0 lx.

z wbudowaną baterią, jednostronna i dwustronna zasilana z inwertera, autonomia 2h, oznakowane zgodnie z PN, w sposób zapewniający bezpieczną ewakuację. Do podświetlanych znaków ewakuacyjnych poprowadzić dodatkowy przewód zasilany z przed wyłącznika. Oprawy kierunkowe podświetlane należy wykonać w funkcji „na jasno”, jako świecące podczas użytkowania obiektu. Oprawy powinny posiadać certyfikat dopuszczenia do użytku.

SYSTEM SYGNALIZACJI POŻAROWEJ

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra spraw wewnętrznych i administracji z dnia 7 czerwca 2010 r., w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, i innych obiektów budowlanych i terenów system sygnalizacji pożaru dla budynku objętego opracowaniem nie jest wymagany. Został zaprojektowany jako dodatkowe zabezpieczenie przebudowywanych części budynku.

Proponuje się wykorzystanie do projektowania wymagań specyfikacji technicznej PKN-CEN/TS 54-14:2004 Systemy sygnalizacji pożarowej. Część 14: „Wytyczne planowania projektowania, instalowania, odbioru, eksploatacji i konserwacji” lub Wytycznych SITP WP-02:2010 „Instalacje sygnalizacji pożarowej. Projektowanie”.

SYSTEM ODDYMIANIA KLATKI SCHODOWEJ

Klatkę schodową obudowaną ścianami oraz stropami klasy REI 60 usytuowaną w wieży kolegiaty należy zamknąć drzwiami przeciwpożarowymi klasy EI 30. Grawitacyjny system oddymiania tej klatki uzgodniony w oparciu o rozwiązania zamienne.

PRZECIWPOŻAROWY WYŁĄCZNIK PRĄDU

Przeciwpożarowy Wyłącznik Prądu zainstalowany w rozdzielni głównej obiektu RG sterowany poprzez przyciski WG1-WG2 usytuowane obok wejść do budynku, które pokazano na planach instalacji elektrycznych. Wyłączniki obudować przeszkleniem aby nie dochodziło do przypadkowych i omyłkowych wyłączeń zasilania. Na ścianie zamontować przyrząd do stłuczenia szybki dla potrzeb uruchomienia przycisku awaryjnego wyłączenia zasilania.

10.12 INFORMACJA O WYPOSAŻENIU W GAŚNICE

Normatywna ilość sprzętu gaśniczego (gaśnica do gaszenia grup pożarów ABC) o masie środka gaśniczego minimum 2kg (lub 2dm³) przypada na każde 100m² powierzchni użytkowej budynku (minimum). Miejsca usytuowania gaśnic należy oznakować zgodnie z obowiązującą Polską Normą. Gaśnice powinny być usytuowane przy głównych wejściach do budynku oraz przy przejściach komunikacyjnych.

Szczegółowe miejsca usytuowania sprzętu gaśniczego, po określeniu sposobu wyposażenia wnętrza, uwzględniając podane wyżej zasady ustalone zostaną w Instrukcji Bezpieczeństwa Pożarowego.

10.13 WYKOŃCZENIE POMIESZCZEŃ.

Do wykończenia pomieszczeń nie będą stosowane materiały i wyroby łatwo zapalne, których produkty rozkładu termicznego są bardzo toksyczne lub intensywnie dymiące. Na drogach komunikacji ogólnej, służących celom ewakuacji nie będą stosowane materiały i wyroby budowlane łatwo zapalne.

W pomieszczeniach przeznaczonych do jednoczesnego przebywania ponad 50 osób nie będą stosowane łatwo zapalne przegrody, stałe elementy wyposażenia i wystroju wnętrza oraz wykładziny podłogowe.

Okładziny sufitów oraz sufity podwieszane wykonane będą z materiałów niepalnych lub niezapalnych, nie kapiących i nie odpadających pod wpływem ognia.

Projektowane w budynku podłogi techniczne podniesione będą o wartość mniejszą niż 0,2 m.

Przestrzeń podpodłogowa nie będzie wykorzystywana do wentylacji lub ogrzewania pomieszczeń.

W podłogach podniesionych projektowanych na drogach ewakuacyjnych nie będą wykonywane otwory do wentylacji.

10.14 PRZYGOTOWANIE BUDYNKU DO PROWADZENIA DZIAŁAŃ RATOWNICZO – GAŚNICZYCH

Dla budynku należy zapewnić wodę do zewnętrznego gaszenia pożaru w ilości co najmniej 20 dm³/s łącznie z co najmniej dwóch hydrantów zewnętrznych naziemnych o średnicy 80 mm umieszczony na sieci wodociągowej przeciwpożarowej. Dopuszcza się instalowanie hydrantów podziemnych o średnicy nominalnej DN80 w przypadkach, gdy zainstalowanie hydrantów nadziemnych jest szczególnie utrudnione lub niewskazane ze względu na utrudnienia w ruchu. Wydajność nominalna hydrantu zewnętrznego przeciwpożarowego DN 80, przy ciśnieniu nominalnym 0,2 MPa mierzonym na zaworze hydrantowym podczas poboru wody powinna wynosić co najmniej 10 dm³/s.

Należy zapewnić lokalizację hydrantu zewnętrznego (najbliższego hydrantu – w odległości mniejszej niż 75 m od chronionego budynku natomiast drugi oddalony maks. 150 m. Usytuowanie hydrantów spełniających maksymalne wymagania odległościowe pokazano w projekcie zagospodarowania terenu. W ramach rozwiązań zamiennych zostanie rozwiązany problem usytuowania hydrantu przy pawilonie archeologicznym w odległości 2,8m zamiast 5m.

Drogi Pożarowe

Dla rozpatrywanego budynku dydaktycznego (strefy pożarowej ZL III) należy zapewnić drogę pożarową, która spełniać będzie m. in. następujące warunki:

- szerokość w miejscach zapewnienia dostępu do elewacji budynku oraz na odcinkach 10 m od tych miejsc – 4 m (poza tymi miejscami min. 3,5 m),
- przebieg – wzdłuż dłuższego boku budynku, oddalana od ściany budynku o 5 do 15 m,
- nachylenie – do 5 %,
- możliwość zawracania – przejazd bez cofania,
- nośność – zapewniająca przejazd samochodów o nacisku osi na jezdnię co najmniej 100 kN,
- promień zewnętrznego łuku – min. 11 m,

Istniejący układ dróg nie zapewnia w pełni wymogów obowiązujących przepisów dla dróg pożarowych. Dostosowanie drogi pożarowej do obowiązujących przepisów zostanie wykonane w oparciu o Ekspertyzę techniczną i postanowienie Świętokrzyskiego Komendanta Wojewódzkiego PSP w Kielcach

10.15 UWAGI KOŃCOWE.

Przed przystąpieniem do użytkowania obiektu należy opracować instrukcję bezpieczeństwa pożarowego, uwzględniającą: przyjęte warunki ochrony przeciwpożarowej, sposoby poddawania przeglądowi technicznemu i konserwacji urządzeń i sprzętu przeciwpożarowego, plany graficzne i organizację przyjętych warunków ewakuacyjnych oraz sposoby postępowania na wypadek pożaru i innego zagrożenia. Z w/w instrukcją należy zapoznać wszystkich użytkowników.

Zastosowane urządzenia techniczne i system zabezpieczeń przeciwpożarowych, uruchomionych w przypadku powstania pożaru, należy założyć i przedstawić w opracowanym scenariuszu rozwoju zdarzeń.

11. SPOSÓB ZAPEWNIENIA WARUNKÓW NIEZBĘDNYCH DO KORZYSTANIA

Z TEGO OBIEKTU PRZEZ OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE, W SZCZEGÓLNOŚCIĄ

PORUSZAJĄCE SIĘ NA WÓZKACH INWALIDZKICH

Wejścia do budynku zostały zaprojektowane w sposób umożliwiający korzystanie i obsługę osoby niepełnosprawne przez: zastosowanie odpowiednich szerokości otworów wejściowych oraz wejść do budynku (dostosowanie poziomu posadzki parteru z zewnętrznym poziomem zagospodarowania terenu pozwalający na bezkolizyjne wejście do budynku). Kompleks muzealny zaprojektowano w sposób umożliwiający korzystanie z całości ekspozycji przez osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich. Dodatkowo zaprojektowano toaletę dostosowaną do korzystania przez osoby niepełnosprawne.

12. CHARAKTERYSTYKA ENERGETYCZNA OBIEKTU

Według opracowania branży sanitarnej.

13. INFORMACJA DOTYCZĄCA OBSZARU ODZIAŁYWANIA OBIEKTU

Obszar oddziaływania obiektu został zbadany wg przepisów zawartych w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dn. 12.04.2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2002r. nr 75, poz. 690 z późn. Zm.)

1. § 12 (dotyczy odległości budynków od granic z sąsiednimi działkami budowlanymi) – zbadano

2. § 13 (przesłanianie – w stosunku do terenów sąsiednich, zarówno zabudowanych jak i niezabudowanych) – zbadano
3. § 19 i 20 (dotyczy sytuowania miejsc postojowych) – nie dotyczy
4. § 23-25 (dotyczy sytuowania miejsc do gromadzenia odpadów stałych) – nie dotyczy
5. § 31 (dotyczy lokalizacji studni) – nie dotyczy
6. § 36 (dotyczy sytuowania zbiorników na nieczystości płynne) – zbadano
7. §38 (dotyczy odległości osadników błota, łapaczy olejów i tłuszczu, neutralizatorów ścieków itp. – nie dotyczy
8. § 40 (dotyczy nasłonecznienia miejsc rekreacyjnych i placów zabaw, lecz tylko w stosunku do sąsiednich terenów zabudowanych) – nie dotyczy
9. § 60 (nasłonecznienie – w stosunku do sąsiednich terenów zabudowanych) – zbadano
10. §271-273 (usytuowanie budynków i odległości między budynkami, ze względu na bezpieczeństwo pożarowe) – zbadano

Po przeanalizowaniu w/w paragrafów Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dn. 12.04.2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2002r. nr 75, poz. 690 z późn. Zm.)

Oświadczam się, że obszar oddziaływania projektowanych rozwiązań zamyka się w obszarze inwestycji.

14. UWAGI KOŃCOWE

Realizacja budynku zgodnie z niniejszym projektem. Wszystkie odstępstwa od dokumentacji, lub zmiany bez zgody autora projektu będą naruszeniem praw autorskich z pełnymi konsekwencjami.

Wszystkie roboty budowlane wykonać pod ścisłym nadzorem technicznym, zgodnie z PNB, przepisami budowlanymi oraz z zasadami sztuki budowlanej. Obciążenia konstrukcji zgodnie z niżej wyszczególnionymi normami oraz Normy i Aprobata Techniczne (stosowane przy wyrobach pustaków ściennych z betonu zwykłego)

- PN – 77 / B – 02011 – obciążenie wiatrem
- PN – 80 / B – 02010 – obciążenie śniegiem
- PN – 81 / B – 03020 – posadowienie bezpośrednie budowli
- PN – 82 / B – 02001 – obciążenia budowli
- PN – 82 / B – 02003 – obciążenia budowli
- PN – 84 / B – 03264 – konstrukcje betonowe, żelbetowe, sprężone
- PN – 80 / B – 01800 – do 01814 – zabezpieczenia antykorozyjne
- PN – EN ISO 6946 / 1999 izolacyjność termiczna ścian

Materiały budowlane oraz elementy prefabrykowane winny odpowiadać atestom technicznym oraz ustaleniom odnośnych norm. Roboty budowlane i rzemieślnicze powinny być wykonane zgodnie z zasadami sztuki budowlanej oraz obowiązującymi przepisami i normami.

Wszelkie ewentualne zmiany części konstrukcyjnej oraz materiałowej wymagają zgody autora projektu oraz Państwowego Nadzoru Budowlanego. Przedmiotowy projekt (dzieło architektoniczne) jest chroniony prawem autorskim zgodnie z Ustawą z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. Nr 24 poz.83)